

Leg sproget frem

Med rim, remser og bevægelse

Lotte Salling

Leg sproget frem

Med rim, remser og bevægelse

2. udgave

Dafolo

Lotte Salling
Leg sproget frem
– med rim, remser og bevægelse

2. udgave, 2. oplag, 2009

© 2008 Dafolo Forlag og forfatteren

Fotos: Lotte Salling
Illustrationer side 28, 29, 36 og 41: Rasmus Bregnhøj
Illustrationer side 40: Bo Odgaard Iversen

DTP og tryk: Dafolo A/S, Frederikshavn

Dafolo er kvalitetscertificeret efter
ISO 9001 og miljøcertificeret efter ISO 14001.
Dafolo har i sin miljømålsætning forpligtet
sig til en stadig reduktion af
ressourceforbruget samt en reduktion
af miljøpåvirkningerne i øvrigt.
Der er derfor i forbindelse med denne udgivelse
foretaget en vurdering af materialevalg og
produktionsproces, så miljøpåvirkningerne
er mindst mulige.

Kopiering fra denne bog kan kun finde
sted på de institutioner, der har indgået
aftale med COPY-DAN og kun inden for
de i aftalen nævnte rammer.

Forlagsekspedition:
Dafolo A/S
Suderbovej 22-24
9900 Frederikshavn
Tlf. 9620 6666
Fax. 9843 1388
E-mail: mi@dafolo.dk - dafolo@dafolo.dk
www.fleksibellaering.dk - www.dafolo.dk

Varenr. kf7835

ISBN 978-87-7281-267-0

Indhold

Indledning 5

Sproget leges ind 7

Når børnene i gruppen er vidt forskellige 7

Bevægelsen fremmer sproget 9

Aktiv deltagelse skærper interessen 9

Nærvær styrker motivationen 10

Sprogstimulerende omgivelser 11

Bøger alle vegne 11

Inspirerende rum 11

Tavler og plakater 11

Introduktion til sproglegene 13

Ordet „leg“ 13

At finde balancen 13

Få alle med 14

Bevar glæden ved legen 15

Blandede aldersgrupper 15

Hjælp fra ordbøger eller pc 15

Lege med lyde og grimasser 17

Grimasser 18

Tungeleg 18

Spejl grimasserne 19

Pustelege 20

Skær ansigter 21

Vokalkor 21

Oplæsning med lydeffekter 22

Grinelyde 24

Smag på lydene i ordet 25

Diriger en lyd 25

Forlyde 26

Lege med rim og remser 27

Lyt til rim 28

Talremser 30

Hvad er rim? 31

Korte ord der rimer 31

Gentag fjollerim 32

Find en fejl 33

Gæt en frugt 34

Gentag rimord 36

Rimtegninger 37

Rim på navne 37

Kasterim 38

Hvem sagde remsen? 38

Rimende vittigheder 39

Bogstavrim (forlydsrim) 40

Klap til remserne 41

Snubleremser 43

Rap en remse 43

Volapykremser 44

Sprog- og sanglege med musik, krop og bevægelse 45

Go'morgensang 46

Fysiske pauser 47

Rytme- og sanglege 48

Sanglege med rytmeinstrumenter 49

Sanglege med sjove pointer 50

Tigerleg 51

Klap og tramp navne 51

Børnene underviser i bevægelse 52

Tramp til tosseremser 52

Remsegymnastik 53

Remser i bevægelse 54

Rytmeslangen 55

Konge og tjener 56

Afslapning til musik 56

Lege med bogstaver 57

Alfabetssangen 58
Find ting med A 58
Kropsbogstaver 59
Alfabetleg 59
Bogstavgæt 60
Hvad gemmer posen? 60
Skibet er ladet med 61
Skriv bogstaver på ryggen 61
Find fejl i forlyden 61
Bogstavsterner 62
Andet bogstav 62

Lege med ord 63

Skilte 64
Sprogstimulerende spil 64
Tavleplan 65
Dagbog 65
Sæt ord sammen 66
Gæt, hvad jeg er 66
Computerspil 67
Stræk ordene 67
Op og ned på navnet 68
Ordtrolde 68
Købmand 69
Hviskeord 69
Hop et ord 70
Motsatte betydninger 70
Husk en ting 71
Huskeliste 72
Synonymer 72
Ord i ord 73
Med andre ord 73
Snik-snak 74
Snak om ord 76

Lege med sætninger 77

Fjøllesætninger 78
Skriv breve 79
Skriv avis 80
„Skelet i tordenvej“ 80
Sort snak og volapyk 81
Tænk på en ting 82
Ting fra naturen 82

Fortælling & indre billeder 83

Billedbøger med aktiv deltagelse 84
Kasse med hemmelige ting 85
En tosset historie 85
Eventyr 86
Dukken fortæller 86
Indre billeder 87
Min yndlingsbog 88
Skyggeteater 88
Fortæl en oplevelse 88
Fortælling med forhindringer 89
Fortæl om en årstid 90
Barnet „fortæller“ 90
Genfortæl sidste kapitel 90
Egne weekendfortællinger 91
Gåder og vitser 91
Min yndlingsfigur 92
Vandrehistorie 92
Digt videre ud fra et billede 93
Fortælling med punktumlyde 93
Speakers corner / talerstolen 94

Samtalelege 95

Sanselege 96
Brug fantasien 97
Aktuelle emner 98
Børnene underviser i spil 99
Hvad vil vi være? 99
Journalistleg 100
Snak om fotos 101
Kunstkritikere 101
Små dramastykker 102

Om forfatteren 103

Andre bøger om sproglege og sprogstimulering 103

Indledning

Engang i 1. klasse overraskede en lærer os ved at lægge bøgerne til side, trække gardinerne for, slukke lyset og starte på sin egen opdigtede historie om hekse, trolde og uhyrer. Vi sad helt bomstille på stolene med ørerne strittende og ønskede, at klokken aldrig måtte ringe ud. For første gang oplevede vi, at sproget ikke bare var ord i bøger, men noget, der fyldte hele kroppen.

Sproget ligger klar lige under overfladen og venter bare på den rette lejlighed til at springe ud. Og sproget har været undervejs længe, for allerede i de sidste måneder af fostertilstanden registrerer vi verden udenfor i form af mors og andres stemmer, lyde tæt på, rytme og musik. Som babyer kan vi tidligt skelne de mindste og sværeste nuancer i sproget, hvilket gør os klar til senere at lære de mest krævende sproglyde.

Vi er kort sagt sprogligt og rytmisk opmærksomme, længe før vi begynder at tale, og de oplevelser, vi får, er med til at lægge grundlaget for vores sproglige kunnen. Jo mere sproget bruges i hjemmet, og jo mere der bliver talt med os og læst op for os, jo bedre betingelser har vi for at blive sprogligt stærke og motiverede og dermed stå stærkere i hele vores uddannelsesforløb.

Nogle gange kan der ligge blokeringer for sproget i form af en uudviklet motorik, en anden sproglig baggrund, en ringe selvtillid eller kropsbevidsthed, en begrænset sprog-

interesse i hjemmet eller andet, som det er nødvendigt at fokusere på og styrke samtidig med sprogudviklingen. Hos nogle børn kan der være behov for særlig hjælp i processen, men hos de fleste kan sproget styrkes væsentligt, bare ved at vi fokuserer på leg, humor og bevægelse i indlæringsfasen.

Denne bog er primært rettet mod børnehaven, og indholdet i sprog- og bevægelseslegene gør dem velegnede for pædagoger, der ønsker ideer og aktiviteter til aktuelle og læreplansrelaterede mål og temaer.

Bogen kan også bruges i børnehaveklasse eller i 1. klasse, og langt de fleste lege kan, selv om de beskrives som gruppelege, sagtens bruges derhjemme sammen med et enkelt barn.

Erfaringerne bygger på hundredvis af sprogarrangementer med børnehaver i alle dele af Danmark.

Ideer, lege og øvelser er nedskrevet efter aktive sprog dage, hvor vi har brugt dem, samt efter mødet med børn og voksne, der har givet gode råd og ideer videre.

En særlig tak til Børnehaven „Smørhullet“ i Jerslev og Børnehaven „Skovbo“ i Herning for fotografering.

Med mindre andre forfattere er anført i teksten, er alle rim og remser i bogen skrevet af Lotte Salling.

Sproget leges ind

Hos de små børn spirer der en enorm nysgerrighed frem, et brændende ønske om at lære og en stor evne til at suge til sig. For at bevare glæden ved læring er rim, remser, musik, rytme, sang- og sproglege meget vel-egnede at bruge i denne tidlige proces.

Målet er, at børnene inden skoletiden begynder at blive opmærksomme på sproget og sammenhængen mellem ord og tale, at de begynder at kende bogstaverne, og at de igennem alt dette motiveres til at lære mere. Sjove sproglege stimulerer børnenes nysgerrighed, får dem til at spidse ører og ønske at deltage. Optimalt aktiverer de ligeledes børnene fysisk og udfordrer deres musikalske, sociale og kropslige behov.

Det er i børnehave- og førskolealderen vigtigere, at barnet har lyst til at forsøge sig med sproget, end at det formulerer sig korrekt. At blive rettet for meget på kan ødelægge lysten til at lege med sproget. Derfor er det bedre at fokusere på det væsentlige i, at barnet overhovedet prøver – så skal den korrekte udtale nok komme hen ad vejen. Vi lærer generelt betydeligt bedre, når vi gøres nysgerrige og

motiverede, end når noget trækkes ud af os. Det gælder både børn og voksne.

Sproget skal altså gives til børnene, ikke kræves af dem.

Hvornår er sprogtræningen så sjov for barnet? Det er den, når vi fanger det enkelte barn i dets interesseverden, når vi tager udgangspunkt i det enkelte barns liv, ressourcer, intelligens samt personlige og sociale behov. Det er den, når vi introducerer noget nyt og spændende, noget, som åbner op for en helt ny verden for barnet og gør den levende, legende og fysisk aktiv.

Når børnene i gruppen er vidt forskellige

Hvis man ønsker at læse en historie for 5-årige Sara, der mest interesserer sig for dyr, så er det nemt at blive enige om nogle helt bestemte bøger, men hvis lille Hassan på samme alder, der elsker rummænd og måske har en helt anden kulturel baggrund, også skal lytte med, så kan der blive en del uenighed om bogvalget.

Hvis det kan give uenigheder bare med to børn, hvordan skal man så motivere en hel gruppe børn på én gang, når de ud over interesseforskelle har forskellige sociale erfaringer, familie- og kulturbaggrunde og ikke mindst forskelligt køn?

Når vi tænker tilbage på skoletiden, kan vi huske, at nogle af kammeraterne var meget snakkende, andre skrev eller tegnede sig gennem timerne, nogle kunne aldrig sidde stille på stolen, nogle skulle hele tiden hviske til sidemanden, mens andre virkede indadvendte. Alt dette er logisk nok, da vi i dag ved, at nogle børn er stærkest i deres sociale, sproglige eller kropslige intelligens, andre i deres musikalske, rumlige, personlige, naturalistiske, intuitive eller logiske intelligens. Desuden ved vi, at pigers og drenge hjerner modnes meget forskelligt, hvilket påvirker deres parathed til sprogindlæring.

Endelig er der tilmed forskel på, om børn er overvejende:

- Visuelle i deres indlæring og bedst lærer via billeder og skrift
- Auditive og bedst lærer via at lytte og tale
- Taktile og bedst lærer ved at tegne eller røre ved tingene
- Kinæstetiske og bedst lærer ved at bruge hele kroppen og sanserne

Alligevel er der i sprogindlæringen mulighed for at fange interessen hos større grupper af børn ved at tage udgangspunkt i den grundliggende lege-trang, musikalitet, rytme og nysgerrighed i dem alle. Mennesker er generelt mest kropsligt udforskende i deres barndom, så sanglege med bevægelse samt rim og remser med fagter

og rytme er meget velegnede til at aktivere flest mulige børn på en gang. Hvis vi ser på de omtalte intelligenser og indlæringsmåder, så harmonerer de fleste af dem med bevægelses- og sanglege:

- Den sproglige intelligens, fordi vi synger og bruger sproget
- Den musikalske intelligens, fordi vi leger med musik og rytme
- Den motoriske intelligens, fordi vi bruger kroppen
- Den matematiske intelligens, fordi det taktfaste og rytmiske også har at gøre med denne intelligens
- Den sociale intelligens, fordi vi leger sammen i gruppen
- Den rumlige intelligens, fordi det handler om at orientere sig mellem hinanden og i rummet
- Endelig bruges både den visuelle, auditive, taktile og kinæstetiske sans i disse lege

Bevægelsen fremmer sproget

Vores sprogcentre i hjernen styrkes og trænes ved fysisk stimulation, så hvis vi knytter en bevægelse til et ord eller en tekst, lærer vi hurtigere en remse, en række navne eller lignende. Derfor er det lettere at lære fem vers, hvis de indgår i en sangleg, end hvis vi skal lære dem udenad. Rytmen og melodien fremmer læring.

Generelt kan alle sange og sanglege gøres endnu mere aktive ved at bruge rytmeinstrumenter eller sætte en eller anden form for bevægelse på. Hvis børnene prøver at klappe eller tromme til en sang, styrkes rytmeformemmelsen og tekstindlæringen. Det er ikke så vigtigt, at de klapper rigtigt, og for nogle vil det måske være svært i starten, men de fleste vil med tiden få glæde af at kombinere sproget med det rytmiske.

Aktiv deltagelse skærper interessen

Oplæsning i god gammeldags forstand med stillesiddende lyttere kan i nogle situationer være udmærket. Men for mange børns vedkommende sætter uroen hurtigt ind, hvis oplæsningen varer for længe. De bliver motorisk urolige og ukoncentrerede. Derfor styrkes børnenes interesse og energi, hvis der konstant er dialog om historien, billeder at vise frem og snakke om og måske endda mulighed for bevægelse under oplæsningen.

F.eks. kan den voksne være opmærksom på at lægge små pauser ind med fysisk aktivitet. Under oplæsningen kan den voksne desuden stille spørgsmål til børnene, så de forbliver koncentrerede og får mulighed for at formulere sætninger og træne samtalen.

Selvfølgelig kan der så være mange børn, der gerne vil sige noget, for børnene smitter nemt hinanden med deres tankeassociationer, og pludselig har alle en masse at fortælle. Men da det netop er børnenes sprogglæde, der skal stimuleres, er situationen en perfekt chance at gribe. På et tidspunkt kan man komme tilbage til historien igen, men det er ikke så vigtigt, hvornår det bliver. Det vigtigste er børnenes iver efter at bruge sproget, lege med fantasien og selv prøve at formulere sig.

Nærvær styrker motivationen

Den absolut største sprogudvikling kommer altså, når børnene bliver motiverede for sproget. Og motivationen kommer kun, hvis de røres i deres følelser, fantasi og nysgerrighed og samtidig mærker nærvær hos voksne, der præsenterer dem for sproget.

Heldigvis er børnene spontane og nemme at motivere, og nogle gange sker det, blot ved at de mærker den voksnes engagement. Når f.eks. voksne fortæller historier fra deres eget liv, er der automatisk flere følelser og mere engagement med, da det handler om en personlig oplevelse og ikke om en historie fra en bog. Det kan barnet tydeligt mærke, og engagementet vil nemt smitte af, så barnet selv får lyst til at fortælle. På samme måde hvis man tager fat i en aktuel følelse eller nysgerrighed hos barnet: Hvis det undres eller stiller spørgsmål om noget, kan man gribe lejligheden til at tage emnet op eller låne bøger og læse om det. Motivationen er lige netop her størst for at lære.

Sprogstimulerende omgivelser

Bøger alle vegne

Vi kommer automatisk til at læse mere, hvis der ligger læsestof fremme, der appellerer til nysgerrigheden.

Lad billedbøger, blade osv. ligge fremme alle vegne i børnehøjde, i stedet for at det stilles til side højt oppe på hylder, hvor man ikke kan nå dem eller se forsiderne.

Nogle børnehaver har held med at lave en aftale med det lokale bibliotek om at få „udstationeret“ et minibibliotek på institutionen for en periode. Der kan så indrettes et lille hjørnebibliotek med borde og stole, hvor børnene kan sætte sig og læse, og børnene kan måske endda låne bøgerne med hjem.

Inspirerende rum

Indret gerne rummene med bløde stole, puder, farverige plakater på væggene osv., så det appellerer til, at børnene sætter sig ned med bøger og blade.

Lav hyggelige kroge og hjørner, ikke bare til læsning, men også til teater, maling, en lille købmandsforretning eller lignende.

Indret små rum eller læsehuler med en bunke billedbøger og blade, hvor børnene kan sidde for sig selv.

Mange børn vil gerne have lidt fred og ro fra gruppen en gang imellem og sætte sig et stille sted med en bog. Små huler og læsekroge stimulerer endnu mere lysten til den slags læsesituationer. Lydbøger kan være rigtig gode til at dække behovet for oplæsning hos de børn,

der elsker at få læst højt. Børnene kan bruge lydbøgerne til at sidde lidt i deres egen verden og slappe af.

Tavler og plakater

Tavler og store stykker papir på væggen kan bruges til at skrive bogstaver, ord og korte rim på, som gruppen har leget med og derefter kan gå og kigge på. Børnene vænner sig på den måde langsomt til at se på ord og bogstaver og får en fornemmelse for dem. Tit kan de huske, hvad der står, og de begynder at kæde ord og lyde sammen med bogstaver og skrift.

Der findes farverige plakater med alfabetet, som kan hænges op, så de altid kan ses på væggen, og børnene vænner sig efterhånden til de forskellige bogstavers form.

Man kan indimellem kigge på dem, snakke om dem og bruge dem til forskellige alfabet- og sproglege.

Introduktion til sproglegene

Ordet „leg“

Hvis vi skal beskrive ordet „leg“, vil mange af os forklare det med ord som f.eks. spontanitet og glæde, en barnlig aktivitet uden et bevidst pædagogisk formål.

Men leg har samtidig gennem tiden været brugt af både samfundet og undervisningsinstitutionerne som middel til at fremme enten færdigheder eller sociale bånd – altså ikke spontane, men formålsbestemte lege. I daglig pædagogisk omgangstone bruger vi betegnelser som ordlege, navnelege og bogstavlege og viser med ordvalget, at vi har at gøre med formålsbestemte aktiviteter. Men vi kalder det leg, fordi vi ønsker at give plads til spontanitet og glæde i processen. Dermed styrkes nemlig børnenes (og for den sags skyld de voksnes) interesse, engagement og indlæringsevne.

Pædagogen „snyder“ altså på en måde barnet eller eleven lidt, men i den gode sags tjeneste. Ved at kalde det en leg lokker vi en større interesse frem, end hvis vi kalder det en „øvelse“. Dermed er vi dog også forpligtede til at respektere legens betydning og fastholde den vigtige plads til spontanitet, fantasi og glæde og mulighed for, at legen kan forandre sig og bevæge sig nye steder hen.

Når ordet leg bruges om denne bogs aktiviteter, er det altså med det formål at opfordre til, at legen aldrig bliver stiv eller glædesløs. Samtidig opfordres læseren til at se på teksterne som oplæg og ikke som fastlåste øvelser. Måske fungerer legen, som teksten beskriver, måske kommer der spontane indfald, der får legen til at bevæge sig i uventede retninger. Ved at prioritere børnenes motivation højest er der størst sandsynlighed

for, at de vil have lyst til at deltage i andre sproglege på et senere tidspunkt.

At finde balancen

På de følgende sider beskrives en række lege til sprogstimulering. Legene er opdelt i afsnit, således at de første typer lege, med f.eks. grimasser, lyde, remser og sanglege, er mest oplagte at starte med, når man begynder på sproglegene. Her kan de fleste være med, også tit de mindre børn. Derefter bliver sproget introduceret nærmere i lege med bogstaver, ord og sætninger.

I de sidste kategorier med fortælling og samtale bliver det sværere, og disse lege er mest for de ældste førskolebørn.

Ved hver leg foreslås en minimumsalder eller et alderstrin, men det er umuligt at sætte en præcis alder på de forskellige lege, da børn kan være vidt forskellige steder henne i deres sproglige og motoriske udvikling, til trods for at de er lige gamle. Overordnet kan piger desuden koncentrere sig i længere tid om en forholdsvis stillesiddende sproglege, mens drengene oftere har brug for fysiske pauser. Det er vigtigt at tage højde for de forskellige behov for at få det mest optimale ud af legene. Hellere holde rigeligt med pauser end at tabe for mange undervejs.

Når det kan lade sig gøre at finde tid og ressourcer til det, kan det i starten være en fordel at arbejde med mindre grupper, hvor børnene deles op, så de er nogenlunde på samme niveau. Efterhånden bliver det så nemmere at lege med større hold.

Selv om de mindre børn ikke kan deltage aktivt sprogligt i en leg, kan de indimellem godt være lidt med på sidelinjen, hvis legen

gør dem nysgerrige, eller hvis det bare er sjovt at kigge på eller lytte med. De letteste lege står først i hver kategori, så man kan eventuelt starte her for at fornemme, hvad børnene kan være med til. Det skal ikke være alt for let, da det ikke er sjovt uden udfordringer, men til gengæld giver børnene selvfølgelig op, hvis det er alt for svært.

Få alle med

Det er hele tiden nødvendigt, især med store grupper, at holde øje med, om nogle børn føler sig fortabt i legen. De stille, tilbageholdende børn, eller børn, der er knap så sprogstærke, kan godt gemme sig lidt væk eller komme til at føle sig overset. Man kan eventuelt lokke dem op foran for at gøre legen lidt nemmere for dem og give dem den

nødvendige opmærksomhed. Det skal så vidt muligt undgås, at nogen går fra legen med en følelse af nederlag over noget, de ikke kunne, eller en følelse af ikke at have været med eller endda at være blevet overset.

Når man læser op eller leger med en gruppe af børn i en rundkreds, kan det være en fordel at sætte sig helt på fysisk niveau med børnene. Det giver en meget bedre kontakt til gruppen, når man er i øjenhøjde. Det er nemmere at se på børnenes øjne, hvordan de har det, om de føler sig udenfor eller godt tilpas osv.

Desuden kan børnene tydeligere se den voksnes ansigt, aflæse kropssproget og fornemme nærværet, hvilket gør dem mere deltagende, end hvis den voksne er på afstand og står op eller sidder på en stol.

Bevar glæden ved legen

Det er igennem hele bogen vigtigt at minde sig selv om, at korrektion og leg generelt er uforenelige størrelser. Korrektion får nemt børnene til at miste modet, mens de lege, der giver plads til spontanitet og fantasi, til gengæld giver børnene lyst til at deltage.

Af samme grund er det nødvendigt ikke at tage sig selv for højtideligt, når man laver sproglege. Nogle gange virker legene af en eller anden grund ikke, børnene kan måske have svært ved at finde ud af dem, eller de fungerer bare ikke lige, som man havde tænkt sig. Hvis den voksne bliver irriteret over det eller tager det for alvorligt, så ryger hele glæden ved legen, både for børn og voksne. I de situationer er det bedre at droppe den pågældende leg og prøve noget nyt eller bare lade legen forandre sig til noget helt andet.

Blandede aldersgrupper

Hvis aldersgruppen er blandet i de forskellige lege, kan man gøre det til en udfordring for de største at hjælpe de mindste. Udnævn dem til „med-voksne“, så de bliver stolte af ansvaret, mens de mindste samtidig nyder at få opmærksomhed fra de store børn.

Hjælp fra ordbøger eller pc

Det kan være en fordel at anskaffe en rimordbog og en nudansk ordbog, da begge er en stor hjælp, når man skal lege med sjove ord, rim og remser. Et computerprogram med ordbog kan også bruges.

Lege med lyde og grimasser

Formålet med legene:

At mestre sproget kræver kontrol af tunge, mundstilling og ansigtsmuskler.

Ansigtsgymnastik styrker de små muskler i ansigtet og fremmer bevidstheden om sammenhængen mellem ansigtsbevægelser og lyde. Ligesom for hele resten af kroppen gælder det for disse muskelgrupper, at de altid bliver stærkere og smidigere ved at blive brugt.

For mange børn kan det i sprogindlæringen derfor være en stor hjælp at træne

finmotorikken ved at lave grimasser eller overdrevne lyde og observere egne mund- og ansigtsbevægelser i et spejl for at opleve, hvordan tale, mundstilling og tungebevægelser hører sammen.

Også små bevægelser som at puste sæbebobler, at bruge sugerør eller at tygge styrker de pågældende muskler og dermed sproget.

Grimasser

Aldersgruppe: For alle. De yngste er med, så godt de kan.

Sid i en rundkreds. Børnene kigger på den voksne og gør, sådan som den voksne siger og efterfølgende viser. Overdriv bevægelserne med så fjollede grimasser som muligt, så øvelserne er sjove at være med til.

Eksempler:

- Åbn munden, alt hvad I kan.
- Flyt kæben til den ene side og derefter til den anden nogle gange.
- Bid sammen, og åbn igen. Mærk jeres kæbemuskler med fingrene, når I skiftevis bider sammen og slapper af i kæben.
- Pust kinderne helt op, og sug kinderne ind nogle gange.
- Lav prutte- eller prustelyd med læberne.
- Lav stort „hestesmil“ med tænderne bidt sammen, men læberne trukket fra hinanden.
- Prøv at flapre med kinder og læber, som en hest der vrinsker.
- Lav spids trutmund / kyssemund.
- Gør på skift munden så lille og så stor som muligt.
- Gør på skift munden så smal og så bred som muligt.

Tungeleg

Aldersgruppe: For alle. De yngste er med, så godt de kan.

Sid, eller stå, så alle kan se hinanden. Lav nu alle de bevægelser, I kan, med tungen. Den voksne dirigerer:

- Kan tungen bøjes sammen eller vendes om?
- Hvem kan række den længste tunge?
- Er der nogen, der kan røre næsen med spidsen af tungen?
- Kan I lave lyde med tungen? (tralle, fløjte, slå med tungen)
- Hvor langt kan tungen presses ud mod den ene kind og derpå den anden kind? Pres tungen mod ganen og alle sider af mundhulen.
- Prøv at lave stor „overlæbe“ med tungen. Pres derefter tungen ud mod underlæben. Hvem kan se mest fjollet ud?

Spejl grimasserne

Aldersgruppe: For alle. De yngste er igen med, så godt de kan.

Prøv de forskellige bogstaver foran et spejl. Børnene siger f.eks. AAAAA, OOOOO, TTTTT osv., mens de ser i spejlet, hvordan munden ser ud, og hvor tungen ligger ved forskellige lyde.

Vokalerne trækkes ud, mens konsonanterne siges som en hurtig stammen nogle gange efter hinanden.

Leg også med S-lyden, der kan blive til zzzzzzzzz og lyde ligesom bier.

Prøv bagefter med ord og navne.

For de lidt større børn:

Børnene er sammen to og to og vælger, hvem der skal starte.

Nu skal børnene prøve at spejle hinandens grimasser. Det, som den ene gør, skal den anden prøve at gøre efter, f.eks.:

- Åbne munden på samme måde
- Sige samme lyd
- Gøre ligesådan med tungen

Det kan nemt komme til at se ret komisk ud, så det kan blive lidt larmende, når børnene begynder at finde på ting selv og grine af hinandens grimasser. Men det er kun godt, hvis de bliver grebet af det og leger med at overdrive grimasserne. Den voksne kan i så fald nøjes med at gå rundt og hjælpe hvert par.

Pustelege

Aldersgruppe: Fra 4-5 år og ældre.

A) Pust til vat

Sid over for hinanden ved et bord, hvor bordfladen er ryddet. Læg en lille tot vat, en fjer, en bordtennisbold eller andet let på bordfladen, og prøv at puste den over mod hinanden. Det gælder om at få vippet den over kanten hos den anden.

B) Sæbebobler

Gå udenfor, og pust sæbebobler. Øv jer i at puste langsomt og i at få så stor en boble som muligt, eller prøv at lave en masse på en gang, og løb derefter rundt, og klap eller pust til boblerne. Hvor mange kan man nå at få fat i?

Forsøg at holde liv i en boble længst muligt ved at puste den opad og sørge for, at den ikke rammer ind i noget.

De mindste børn, eller de børn, der ikke laver bobler, kan løbe rundt og fange de andres. For at kombinere det med sproget kan de f.eks. tælle højt, hvor mange de fanger eller sige noget bestemt, hver gang de klapper en boble („vil du væk, får du smæk“ eller anden kort remse).

Idé: Lav selv sæbeboblevandet, så det er billigt, og flere kan puste ad gangen.

Opskrift: bland i en skål 1 l vand med 1 dl opvaskemiddel og 2 spsk. glycerin (fra Matas eller apoteket).

Skær ansigter

Aldersgruppe: Fra 4-5 år og ældre. De yngste lytter og er med, så godt de kan.

Sid i rundkreds, så alle kan se hinanden. Prøv at se rigtig sure, glade, overraskede, rasede, grimme, rare eller bange ud. Snak om, hvordan vi bruger forskellige ansigtstræk, alt efter hvordan vi har det.

Eksempler:

- Hvornår har vi mundvigene nedad?
- Hvornår har vi mundvigene opad?
- Hvornår rynker vi panden og brynene?
- Hvornår rynker vi på næsen?
- Hvornår taber vi kæben?
- Hvornår bider vi os i læberne?
- Hvornår fløjter eller nynner vi?
- Hvornår spærrer vi øjnene op?

Vokalkor

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Børnene står i rundkreds, så alle kan se og høre den voksne, der starter med at styre koret.

Alle trækker lungerne fulde af luft og puster så meget lyd ud som muligt hver gang.

Start med en vokal, der efter et stykke tid skifter over i en ny vokal og endnu én osv., mens børnene følger med: Aaaaaaaaaa
iiiiiiiiiiiiiiii oooooooooooooooooo åååååååååååå

uuuuuuuuuu øøøøøøøøøøøø eeeeeeeeeee osv. i cirkulation rundt imellem tonerne. Rækkefølgen vælges frit.

Bagefter kan et af de større børn prøve at styre lyden og bestemme rækkefølgen af vokaler.

Man kan også prøve at gøre en tone rigtig høj og spids eller blød og dyb. Børnene lytter og prøver at efterligne lydene.

Oplæsning med lydeffekter

Aldersgruppe: Fra 4-5 år og ældre.

Fortællingen om „De Tre Bukke Bruse“ kender vi som eksempel på en historie, der som regel læses op med trampen og skiftevis dybe og høje stemmer.

Man kan gøre det samme med alle andre historier eller eventyr, hvor der er meget aktivitet i handlingen, f.eks. H.C. Andersens „Klods-Hans“, „Kejserens nye klæder“ og „Svinedrengen“, eller Brødrene Grimms „Hans og Grete“, „Den lille rødhætte“ og „Askepot“. Prøv at skifte stemme og toneleje under oplæsningen. Få eventuelt børnene til at stå for forskellige lydeffekter undervejs, når de bliver klar over, hvad historien handler om. De kan f.eks.:

- Trampe med fødderne, når nogen går eller rider
- Klappe, når der sker noget godt
- Gispe eller buh'e, når de onde dukker op
- Sige ligesom et bestemt dyr i historien
- Fløjte som vinden eller tromme med fingrene som regn
- Råbe et navn („Klods-Hans“, „Askepot“, „Den lille Rødhætte“), hver gang den voksne signalerer, at det kommer i teksten, eller råbe en sætning som gentages flere gange i fortællingen (f.eks. „Nu kommer jeg og æder dig“ i „De Tre Bukke Bruse“)

I det følgende er eventyret „Klods-Hans“ af H.C. Andersen omskrevet, således at det er ekstra egnet til brug ved oplæsning med aktiv deltagelse og lydeffekter fra børnene.

Ved oplæsningen deltager børnene aktivt på følgende måde: Hver gang der står „Klods-Hans“ i teksten, undlader den voksne

at sige ordet og sætter i stedet en flad hånd mod panden, som viser, at børnene skal råbe navnet. På samme måde med „Prinsessen“, hvor den voksne tegner f.eks. et langt hår eller en kongekrone over hovedet, og børnene råber ordet. Og endelig: Hver gang ordene „Hest“ eller „Heste“ læses højt, galopperer børnene med fødderne i gulvet.

KLODS-HANS

Ude på landet var der en gammel gård, hvor to af sønnerne var så selvglade, at det halve var nok. De ville fri til kongens datter, for hun havde sagt, at hun ville gifte sig med den mand som talte bedst for sig.

*„Jeg får **PRINSESSEN**“, sagde de begge to. Og så gav deres far dem hver en dejlig **HEST**.*

*De smurte munden med olie, så de kunne tale mere glat. Alle kom for at se dem stige til **HEST**. Også den tredje bror, men han var ikke så klog som de to andre, så ham kaldte de for **KLODS-HANS**.*

*„Hvor skal I hen, siden I er i festtøj?“ spurgte **KLODS-HANS**.*

*„Til slottet for at få **PRINSESSEN**“.*

*„Hille den, så må jeg med!“ sagde **KLODS-HANS**, og brødrene lo og red af sted.*

*„Far, lad mig også få en **HEST**!“ råbte **KLODS-HANS**.*

*„Snak!“ sagde faren, „Du får ingen **HEST**. Du kan jo ikke tale! Nej, dine brødre det er fine folk!“*

*„Må jeg ingen **HEST** få!“ sagde **KLODS-HANS**, „så ta'r jeg geden, den er min egen“. Og så satte han sig op, stak sine hæle i siden på geden og traskede af sted. „Her kommer jeg“, sang **KLODS-HANS**.*

*Men brødrene red på deres **HESTE** og sagde ikke et ord. De tænkte over alle de gode ting, de ville sige til **PRINSESSEN**.*

“Halehoj!” råbte **KLODS-HANS**, “se hvad jeg fandt: En død krage!”

“Åh, nej!” sagde de, “hvad vil du med den, **KLODS-HANS**?”

“Den vil jeg give til **PRINSESSEN**!”

“Ja, gør du det!” lo de og red videre på deres **HESTE**.

“Halehoj!” råbte **KLODS-HANS**, “se, dét finder man ikke hver dag på landevejen!”

“Åh nej!” sagde brødrene, “det er jo en gammel træsko, skal **PRINSESSEN** også ha den?”

“Det skal hun!” sagde **KLODS-HANS**, og brødrene lo.

“Halehoj!”, råbte **KLODS-HANS**, “nej, nu bliver det helt fantastisk!”.

“Hvad har du nu fundet?”, spurgte brødrene.

“Øj!” sagde **KLODS-HANS**, “det er ikke til at tale om! hvor bliver hun glad, hende **PRINSESSEN**!”

“Uf!” sagde brødrene, “det er jo mudder.

“Ja”, sagde **KLODS-HANS**, “af den fineste slags”, og så fyldte han lommen.

Men brødrene red på **HESTENE**, alt hvad de kunne til slottet, og blev stillet i kø til **PRINSESSEN**.

Folk stod overalt for at se **PRINSESSEN** tage mod frierne, og hver gang én kom ind i stuen, lavede tungen knuder på ham. “Dur ikke!” sagde **PRINSESSEN**. “Væk!”

Nu kom den første kloge bror, men han havde glemt alt det han vidste. Det var nemlig frygtelig varmt, for **PRINSESSEN** havde fyret op i ovnen.

“Det er godt nok varmt herinde!” sagde han.

“Det er fordi vi steger haneekyllinger!”
sagde **PRINSESSEN**.

“Bæh!” dét havde han ikke ventet; Han ville have sagt noget sjovt, men sagde bare “Bæh!”

“Dur ikke!” sagde **PRINSESSEN**. “Væk!” Og så måtte han af sted.

Nu kom den anden bror. “Her er en forfærdelig varme”, sagde han.

“Ja, vi steger haneekyllinger i dag”, sagde **PRINSESSEN**.

“Hvad be – hvad?” sagde han.

“Dur ikke!” sagde **PRINSESSEN**. “Væk!”

Nu kom **KLODS-HANS** ridende lige ind i stuen. “Sikken varme!” sagde han.

“Det er fordi jeg steger haneekyllinger!” sagde **PRINSESSEN**.

“Det var jo dejligt”, sagde **KLODS-HANS**,
“så kan jeg vel få en krage stegt?”

“Det kan du godt”, sagde **PRINSESSEN**,
“men har du noget at stege den i?”

“Her”, sagde **KLODS-HANS**, og så trak han den gamle træsko frem og satte kragen midt i den.

“Det er jo et helt måltid!”, sagde **PRINSESSEN**, “men hvor får vi sovsen fra?”

“Den har jeg i lommen!” sagde **KLODS-HANS**, og hældte mudder ud.

“Det kan jeg li!” sagde **PRINSESSEN**, “Du kan da svare, og dig vil jeg giftes med.”

Så blev han konge, fik en kone og en krone og sad på sin trone. Og det var historien om **KLODS-HANS**.

Grinelyde

Aldersgruppe: Fra 4-5 år og ældre.

Det kan være god sprogr træning og samtidig ret sjovt at grine med vilje, f.eks. ved at imitere forskellige latterlyde.

Stå sammen i gruppen, og grin højt på HA-HAHA ..., HOHOHO ..., HIHIHI ..., HÆ-HÆHÆ ..., HÅHÅHÅ ..., alle vokalerne igenem.

Den voksne styrer, hvornår der skiftes.

Der kan også sættes betegnelser på som „Julemands-latter“ (HOHO, mens man holder sig på maven), „Hekse-latter“ (HÆHÆ med ondt ansigt), „Genert latter“ (TiHiHi med stille stemme) eller „Klaske-lår-latter“ (HAHA, mens man slår sig på lårene).

Idé: Alle skal forestille sig, at de har en papirpose. Åbn posen, og fyld den med latter. Luk nu posen, tæl til tre, og alle knalder på én gang deres poser, så latteren vælter ud. Fyld posen med forskellige slags latterlyde, som børnene finder på.

Smag på lydene i ordet

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

„Smag“ på forskellige hjemmelavede lyde.

Eksempler:

Fnif, Viuu, Tjaum, Aiii, Wus, Blip, Klak, Blim, Mææf, Sip, Jyt, Gnølf.

Find på alle mulige lyde. Sig dem først langsomt, så hurtigt.

Hvordan føles de i munden?

Hvordan er det at sige dem?

Oplever børnene dem som bløde, hårde, grimme eller sjove lyde?

Hvem vil prøve at finde på en rigtig grim, skør eller lang lyd? Hvem vil finde på en kort, hård lyd? Hvem vil finde på en blød lyd? osv.

Diriger en lyd

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Tag udgangspunkt i øvelsen fra før. De børn, der gerne vil prøve, kan bagefter den voksne dirigere det store lydkor.

Start med at vælge en enkel lyd/vokal.

Dirigenten står foran resten af gruppen, så alle kan se hende/ham, mens lyden siges.

Nu starter gruppen med at sige lyden, og dirigenten kan med sit kropssprog (hænderne ned mod jorden / fingeren for læberne / hænderne op til hovedet eller over hovedet) dirigere, om lyden skal være helt stille, hviskende, midt imellem eller meget høj.

Idé: Hvis legen lykkes fint med enkle vokaler, kan man senere prøve med skiftende vokaler eller eventuelt en remse, som dirigeres op og ned på samme måde.

Forlyde

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

A) Leg med forlyden

Sig et ord, og spørg børnene, hvilken lyd de hører, at ordet starter med, f.eks. Abe. Udtal det Aaaaabe“, så første bogstav er tydeligt. Derefter f.eks. Ooole, liliis, Sssnegl, Æææble, Uuugle, Åååge, Ffffod m.m.

B) Find ord med forlyden

Når I har leget med at sige de forskellige forlyde, og børnene kan begynde at høre sig frem til, hvilke lyde ordene starter med, så

find en masse små ting, der starter med forskellige bogstaver med meget tydelige lyde. Læg dem i en bunke på gulvet, og sig:

Kan I finde noget i bunken, der starter med lyden **Ooo**?

Kan I finde noget, der starter med lyden **Aaa**? osv.

Når børn vælger noget med Å i stedet for A, kan man f.eks. sige: „Du har fundet noget der starter med lyden ååå, nu skal jeg hjælpe dig med at finde noget, der starter med aaa“. Det er bedre end at bruge negative ord som „nej“ eller „forkert“.

Lege med rim og remser

Formålet med legene:

Rim og remser gør det sjovt at bruge sproget, og de gør samtidig børnene mere lydopmærksomme.

Dét, at sproget rimer og får en musikalsk rytme, motiverer og inspirerer til sproglege. Hvis vi tilmed kan krydre remserne med humor i form af skøre rim, er det endnu bedre. Det må gerne være volapyk-rim. Det vigtigste er, at børnene gribes af legen.

Det bliver nemmere for børnene at komme i gang med at rime, hvis vi giver nogle lette eksempler, f.eks. Hus – Mus – Lus eller Kat – Hat – Nat.

Så kan vi sige dem sammen, og børnene får langsomt en fornemmelse for, hvad det handler om.

Man kan også rime med hjemmelavede ord, hvis det er sjovere. Et barn i en børnehave foreslog engang rimet „numse, plumse, bumse“. Det syntes de andre straks var skægt, og alle ville sige det. At ordene vrøvler eller ikke findes, er mindre vigtigt, end at børnene forstår meningen med legen. Så er det op til de voksne at sætte grænser for, hvor fjollet det må blive.

Lyt til rim

Aldersgruppe: For alle.

For at lægge op til at snakke om og lege med rim og remser læses nogle historier op, som børnene i starten bare lytter til. Senere kan børnene begynde at gætte med, når de har hørt rimene nogle gange og kan huske de ord i teksterne, der rimer.

Eksempler på rim:

Giraf Galop

*Galop, galop, galop,
giraffen fik en prop,
den slog et slag med ho'det,
så halsen blev lidt rodet
og faldt, så ho'det lå
med halen ovenpå.*

Troldefar

*Trille og tralle og tryl mig en drik,
min far er en trolde, og han kender et trick.
Min tandpine bli'r til en tier så rund,
der trip-trippe-trap triller ud af min mund.*

*Trille og tralle og tryl mig en bryg,
min far er en trolde, og han tryller mig tryg.
Og når jeg er trist, triller tårerne væk,
som tudser der hopper af sted med et kvæk.*

(fra bogen *Sørøver Søren og andre alfabetrim*.
Illustration: Rasmus Bregnhøj)

Kællingen i sækken

*I en kæmpemæssig hæk
bor en kælling i en sæk.
Hun har næver, der er stærke
og et kæmpe modernærke,
store vorter på sin næse
og en stemme der kan hvæse.*

*Når den sære sure kælling
æder ækel ærtevælling,
bævrer kinderne af glæde
i det fæle hovedklæde.
Når hun æder frække unger,
griner hun, så sækken runger.*

Abedrøm

*Jeg drømte hele sidste nat,
at jeg sprang rundt som abekat,
jeg faldt og slog mig gul og blå
og måtte have plaster på.*

*Jeg øved' mig i timevis
og nød mit jungle paradis,
til sidst var legen pærelet,
men da jeg vågned', var jeg træt.*

Frode Fræk

*Frode Fræk var super sej,
når han tæved Nikolaj.
Nikolaj han løb sin vej,
Frode kaldte ham et kvaj.*

*Nikolaj løb hjem til mor,
og sin største storebror,
som hed stærke Theodor
og var meget meget stor.*

*Theodor gav Frode smæk,
Frodes ben, det sagde knæk,
benet ligger nu i stræk,
stakkels stakkels Frode Fræk.*

Snikke snak-rim

*Koen elsker at se tv,
mens den sidder på sin mås!
Jamen, nikke nikke nej,
sikke da en masse vås,
koen står jo op og gumler,
mens den muh'er i sin bås.*

*Løven sidder sødt i cirkus
og jonglerer med sin hat!
Jamen nikke nikke nej,
sikke da en masse pjat,
for den viser klør og brøler
som en kæmpemæssig kat.*

*Men en gris kan gå på indkøb
og har penge i sin bank!
Jamen, nikke nikke nej,
sikke da en masse pjank,
for hvis grisen gik i Brugsen,
blev der vist en værre stank.*

*Men min kat kan stå på hænder,
mens den padler i kajak!
Jamen, nikke nikke nej,
sikke da en masse snak.
Hvis man tror på det jeg siger,
er man vist en smule gak.*

(Fra bogen *Superlusen Lurifax*.
Illustration: Rasmus Bregnhøj)

Dæmonen i kanonen

*Jeg hørte engang om en doven dæmon,
der elsked' at daske, men haded' motion,
og hver gang en opgave ikke var sjov,
så dratted' den lige på halen og sov.*

*Et cirkus i byen med krudt og kanon
fik fat i den dumme og dovne dæmon,
dér fik den et job, hvor den ik' faldt i søvn,
for nu fik den dæl'me kanon-ild i røv'n !*

Talremser

Aldersgruppe: Mest fra 4-5 år og ældre. Alle kan godt lytte med, men nogle vil automatisk råbe højt, mens andre, især de mindste, bare vil høre på.

Mange børn husker nemt talremser, fordi der er en logisk rækkefølge, der gør ordene nemmere at huske. Det gælder f.eks. denne, som den voksne kan starte med at læse op et par gange, og efterhånden vil børnene begynde at huske, hvad der kommer. Man kan selv putte andre ord på, der rimer på de forskellige tal.

Fra 1 til 10

kl. 1 spiser jeg fedt
kl. 2 er jeg en ko
kl. 3 slår jeg mit knæ
kl. 4 er jeg en tiger
kl. 5 løber jeg hjem
kl. 6 er jeg en heks
kl. 7 er jeg en tyv
kl. 8 må jeg råbe
kl. 9 er jeg en bi
kl. 10 får jeg fri
kl. 11 er jeg i helved'
kl. 12 er jeg en trolde

Poli-ti

På samme måde med Poli-et, poli-to, poli-tre ... op til poli-ti.

Grisecaféen

Her følger endnu en tællehistorie.

Læs grisehistorien højt, og lad børnene råbe det sidste talord, så de tæller grise op til tyve. Vis eventuelt med fingrene i de første vers, hvilket nummer historien er kommet til, indtil børnene forstår ideen.

1

*Sonja So løb konditur
i shorts og bare ben,
ville gerne ha' en ven,
men havde ikke én.*

2

*Midt i parken mødte hun,
i nye løbesko,
seje Gerda Grisebø, og sådan blev de to.*

3

*Sammen løb de ind til byen
og gik på café,
mødte Kalle kagegris,
og sådan blev de tre.*

4

*Børge Bacon købte chips
og sødmælk for en tier.
Han kom hen og slog sig
ned,
og sådan blev de fire.*

5

*Frede Flæsk, der var så fed,
at han ku trille hjem,
gav en omgang sodavand,
og sådan blev de fem.*

6

*Sara Sylte købte slik
af barens sure heks.
Hun kom hen og delte ud,
og sådan blev de seks.*

7

*Sofus Sparegris kom hen
til bordet som en tyv,
hvor han stjal af deres slik,
og sådan blev de syv.*

8

*Morten Mørbrad sku' med
tog,
men kunne ikke nå det,
for hans ur sad omvendt på,
og sådan blev de otte.*

9

*Gurli Grisebasse kom
og sang en melodi,
mens de dansed' på et bord,
og sådan blev de ni.*

10

*Svine Mikkell lavede
et værre griseri.
Derfor blev de sparket ud
af døren alle ti.*

Hvad er rim?

Aldersgruppe: Fra 4-5 år og ældre.

Snak om, hvad det er at rime?

Sig nogle lette eksempler:

- Mand / And
- Sko / Ko
- Bord / Stor
- Kat / Hat
- Hus / Mus

Kan børnene høre, at ordene lyder ens i slutningen?

Nævn nogle rim og remser, og snak om, hvor det rimer.

Kender børnene nogle andre rim og remser, f.eks. hjemmefra?

Find på nogle flere rimord sammen (brug gerne ordbøger til hjælp). Skriv nogle af dem ned, og hæng dem på væggen, eller tegn på tavle eller papir nogle af de rimord, der kan tegnes, ligesom ovenstående eksempler.

Korte ord der rimer

Aldersgruppe: Fra 4-5 år og ældre.

For at gøre børnene mere opmærksomme på rimene kan vi starte med de korte ord, som er tydelige at høre og nemme at sige.

Hvad rimer f.eks. på:

Bi (Ni, Ti, Si, Ski, Sti, Hi, Fri, Fordi)

Is (Gris, Ris, Fis, Pris, Spis, Fnis, Avis)

Sne (Ble, Le, Se, Te, Fe, Ske, Tv)

Ko (Bo, Glo, Lo, So, Klo, Ro, Kro, Bro, To)

Tøj (Støj, Løg, Høj, Møg, Føj, Røg, Fløj)

Sur (Ur, Bur, Tur, Lur, Skur, Mur, Natur)

Mus (Hus, Lus, Grus, Fidus, Krus, Sus, Brus)

Får (Går, Lår, Hår, Står, Mår, Tår, Sår)

Lege (Veje, Pege, Dreje, Reje, Feje, Stege, Seje)

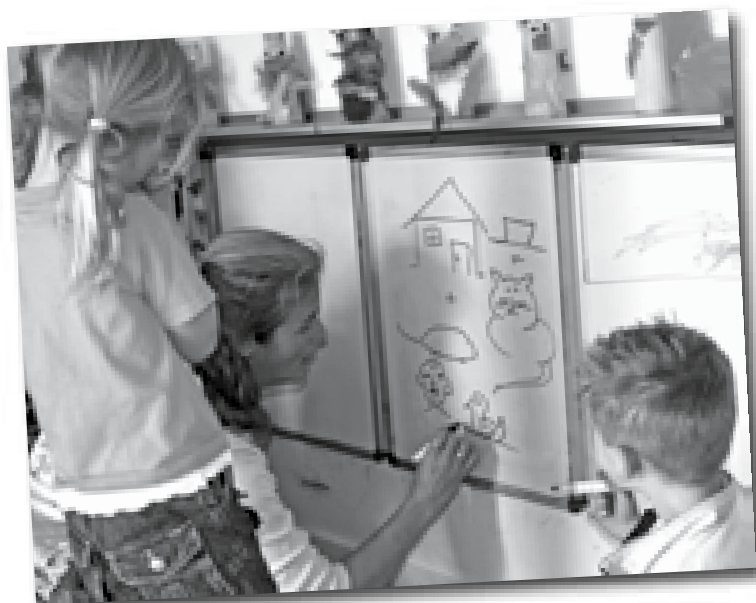
Gave (Save, Have, Mave, Lave, Gnave, Pave, Stave)

Pude (Snude, Rude, Klude, Tude, Knude)

Kage (Hage, Bage, Sagde, Tage, Dage, Flage, Smage, Tilbage)

Chokolade (Blade, Glade, Fade, Flade, Marmelade, Gade, Ballade)

Find på flere ord sammen med børnene. Brug en danskordbog eller rimordbog til hjælp.

Gentag fjollerim

Aldersgruppe: Fra 5-6 år, men alle kan godt være med. De mindste, der ikke så nemt kan sige sætningerne, kan more sig med at høre på.

De ældste børn kan efterfølgende prøve at finde på egne fjollerim.

Det er godt at lege med børns egne forslag til rim, da de tit er mere fjollede og inspirerende for børnene.

Her følger eksempler på sætninger, som børn i 6-års-alderen har foreslået under rim-legene, og som de har syntes var sjove at lege med.

Sig rimene, og få børnene til at gentage.

Når de har hørt rimene igennem en gang, kan sætningerne læses igen, og børnene skal nu gætte/huske det sidste rimord.

Idé: Når nogen finder på et rim, så sig det sammen nogle gange, og skriv eventuelt rimene på et stykke papir, og hæng dem op, så børnene vænner sig til at kigge på bogstaverne og ordene. Som regel kan de godt huske, hvad der står, og kan derfor på en måde „læse“ sedlerne.

*En hest gik til fest
i regn og blæst.*

*En dreng og fire piger,
kælked' med en tiger.*

*Jeg har mange æg
i mit lange skæg.*

*En fjollet ko
i gummisko.*

*Min søster Rikke,
hun kan vrikke.*

*Min skøre kat
går med hat.*

*Der går en rødbede
med bukserne nede.*

*Jeg har en torsk,
der er dorsk.*

*Min søster Louise,
er god til at fise.*

*En gammel drage
blev gift med en krage.*

Find på korte rim sammen med børnene, alene med bare et enkelt barn eller sammen i hele gruppen.

Find en fejl

Leg 1

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Den voksne siger to ord ad gangen, der rimer. Indimellem kommer der to ord, der ikke rimer.

Børnene skal råbe ja eller nej som svar.

Find selv på rim, eller brug disse forslag:

Sol rimer på Stol? (JA!)

Grød rimer på Brød (JA!)

Bord rimer på Mad? (Nej!)

Bord rimer på Ord? (Ja!) osv.

Hat rimer på Nat?

Steg rimer på Leg?

Bil rimer på Mus?

Bil rimer på Emil?

Sko rimer på Ko?

Sol rimer på Hund?

Sol rimer på Stol?

Spand rimer på Vand?

Gave rimer på Mave?

Is rimer på Slik?

Is rimer på Mælk?

Is rimer på Gris?

Skål rimer på Bål?

Kælk rimer på Bog?

Kælk rimer på Mælk?

Æg rimer på Skæg?

Find en fejl

Leg 2

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Her handler det om at finde en forandring i udlyden (enderimet) i et af ordene.

Den voksne nævner fire ord. De tre rimer på hinanden, mens det fjerde ikke gør. Kan børnene høre, hvilket ét der falder uden for?

F.eks.

Ko, So, Glo, Gå.

Is, Spis, Ros, Ris.

Stige, Rige, Reje, Pige.

Pind, Vind, Vand, Kind.

Sæl, Sol, Stol, Gajol.

Rund, Mund, Mand, Sund.

Støj, Løg, Leg, Røg.

Sand, Vand, Varm, Land.

Fod, Fad, God, Rod

Idé: Start eventuelt med bare at sige tre af ordene, hvoraf det ene er det forkerte ord. Hvis dette er nemt for børnene, kan man gå videre med fire ord.

Gæt en frugt

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Den voksne siger følgende sætninger, og børnene skal prøve at gætte navne på frugt, farver, dyr og ting i naturen.

Hjælp lidt på vej i starten ved at antyde ordets første bogstav eller første lyd.

Frugten

Jeg rimer på *marcipan*, for jeg er en ... (*banan*)

Jeg rimer på *benzin*, for jeg er en ... (*appelsin / mandarin*)

Jeg rimer på *telefon*, for jeg er en ... (*melon*)

Jeg rimer på *lomme*, for jeg er en ... (*blomme*)

Jeg rimer på navnet *Vivi*, for jeg er en ... (*kiwi*)

Jeg rimer på at *skære*, for jeg er en ... (*pære*)

Jeg rimer på *palads*, for jeg er en ... (*ananas*)

Jeg rimer på en (*fin*) *frue*, for jeg er en ... ((*vin*)*drue*)

Farven

Jeg rimer på *kalkun*, for jeg er farven ...
(*brun*)

Jeg rimer på *tå*, for jeg er farven ... (*blå/grå*)

Jeg rimer på *brønd*, for jeg er farven ...
(*grøn*)

Jeg rimer på *grød*, for jeg er farven ... (*rød*)

Jeg rimer på *kort*, for jeg er farven ... (*sort*)

Jeg rimer på *fugl*, for jeg er farven ... (*gul*)

Jeg rimer på *tid*, for jeg er farven ... (*hvid*)

Jeg rimer på *Camilla*, for jeg er farven ...
(*lilla*)

Dyret

Jeg rimer på *blæst*, for jeg er en ... (*hest*)

Jeg rimer på *sko*, for jeg er en ... (*ko/so*)

Jeg rimer på *hat*, for jeg er en ... (*kat*)

Jeg rimer på *hus*, for jeg er en ... (*mus/lus*)

Jeg rimer på *hår*, for jeg er et ... (*får*)

Jeg rimer på *norsk*, for jeg er en ... (*torsk*)

Jeg rimer på *pund*, for jeg er en ... (*hund*)

Jeg rimer på *piger*, for jeg er en ... (*tiger*)

Jeg rimer på *sved*, for jeg er en ... (*ged*)

Jeg rimer på *børn*, for jeg er en ... (*bjørn/ørn*)

Jeg rimer på *elegant*, for jeg er en ... (*elefant*)

Jeg rimer på *bus*, for jeg er en ... (*struds*)

Jeg rimer på *hule*, for jeg er en ... (*ugle*)

Jeg rimer på *en del*, for jeg er en ... (*kamel*)

Jeg rimer på *støve*, for jeg er en ... (*løve*)

Jeg rimer på *rosin*, for jeg er en ... (*kanin/pingvin/delfin*)

Jeg rimer på *kæl*, for jeg er en ... (*sæl*)

Jeg rimer på *tulipan*, for jeg er en ... (*bavian/pelikan*)

Jeg rimer på *paf*, for jeg er en ... (*giraf*)

Jeg rimer på *krabbeøje*, for jeg er en ... (*pa-pegøje*)

Jeg rimer på *dyre huer*, for jeg er en ... (*my-resluger*)

Ting i naturen

Jeg blæser dig på kinden, for jeg er nemlig ... (*vinden*)

Du når mig kun til mit knæ, for jeg er et mægtigt ... (*træ*)

Kig op, og du bli'r svimmel, for jeg er den store ... (*himmel*)

Jeg gror og gror livet væk, for jeg er havens grønne ... (*hæk*)

Jeg skinner på dig i din havestol, for jeg er nemlig den varme ... (*sol*)

Jeg er elsket af hver fisk og frø, for jeg er nemlig den våde ... (*sø*)

Du ligger på mig ved strand og vand, for jeg er nemlig det bløde ... (*sand*)

Folk træder på mig og sætter spor, for jeg er nemlig den brune ... (*jord*)

Vi pynter på fine sammenkomster, for vi er naturens smukke ... (*blomster*)

Vi slår dig, hvis du falder på dine ben, for vi er nemlig de hårde ... (*sten*)

Vi sidder på grene og er grønne og flade, for vi er nemlig træets ... (*blade*)

Gentag rimord

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Børnene lærer bedre, når de aktivt deltager i remserne.

Start med at læse en rimtekst højt. Herefter læses teksten igen, og børnene skal gætte nogle ord.

Ordene står i følgende eksempler med fed skrift:

Sørøver Søren

*Sørøver Søren gik rundt og var sur
og haded' at sejle og ligge på **lur**.
Hans brødre og søstre var skumle og fæle,
men selv ku han slet ikke lide at **stjæle**.*

*Han sejlede derfor sin helt egen sø
og brændte sit skib på den ødeste **ø**.
Nu skræller han frugt med sin sørøver kniv
og savner slet ikke sit sørøver **liv**.*

(fra bogen *Sørøver Søren og andre alfabetrim*.
Illustration: Rasmus Bregnhøj)

Eller lidt sværere:

Dilles dejlige dag

*Ih, du milde, jeg kan trille,
lo den lille krokodille,
mens den trilled' ned ad bakken,
så det kildrede i **nakken**.
Lig' i øjet, rundt i møget,
råbte dillen, ret fornøjet,
mens den tog en mavelanding
i en herlig mudder**blanding**.*

(fra bogen *Bager Basse & andre børnerim*)

Alle tekster med ikke alt for svære rim kan bruges. Det gør dog ikke noget, at børnene ikke kender eller forstår alle de ord, de skal gætte. Hvis noget er enten alt for let eller alt for svært, ryger interessen. Det skal være et sted midt imellem. Gentagelser gør, at barnet bedre og bedre forstår en bog, et rim eller en historie og lærer ordene godt at kende. Der er både glæde og tryk i en genkendelse. Det kan være godt at vide, hvad der sker om et øjeblik i historien, og at glæde sig til pointen. Men der må gerne være nogle udfordringer, så det er lidt spændende, og der hele tiden er noget at spørge om eller nogle nye ord at lære.

Idé: Start eventuelt med at bruge nogle kendte rim og remser, hvor børnene skal være med til at huske rimene. Gå derefter over til nye remser, hvor udfordringen nu bliver større, idet børnene selv skal gætte rimordene.

Kasterim

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Den voksne finder en masse ord, der er så nemme som muligt at rime på, eventuelt ord, som gruppen tidligere har snakket om. (Mus, Mand, Bi, Ko, Sne, Får, Bord, Is, Mur, Rund, Tiger, Fest osv.)

Find en lille bold eller noget blødt at kaste med. Stå i en rundkreds, og sig et ord. Kast samtidig bolden til en af børnene, der skal prøve at gætte et rim og derpå kaste bolden tilbage (man kan også sidde i rundkreds og trille bolden).

Bevægelsen gør børnene mere opmærksomme og hjælper til at huske.

Hvis barnet ikke kan finde på et rimord, kan bolden kastes videre til en anden.

Ordene, de finder på, må gerne være volapykord, bare de rimer, og børnene forstår ideen med legen.

Hvem sagde remsen?

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Gruppen vælger et lille rim eller en kort remse.

Et barn går lidt væk fra gruppen og holder sig for øjnene eller vender ryggen til, mens en af de andre (som f.eks. den voksne peger på) siger remsen, eventuelt med lidt fordrejet stemme, så den er sværere at genkende.

Nu skal barnet komme tilbage og sige, hvem det var, der snakkede.

Hvis ikke det gættes, siger børnene på skift remsen, mens barnet forsøger at lytte sig frem til den rigtige stemme.

Rimende vittigheder

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Det bliver sjovt at rime, når det kan kombineres med en vittighed, gerne hvis det tilmed er lidt grumt som f.eks. i „alle børnene“ vittighederne.

Læs op, og lad børnene gentage vittighederne eller eventuelt gætte det sidste ord.

Børnene kan også prøve at lære nogle af vittighederne udenad:

- *Alle børnene kom sikkert over havet, undtagen Kaj, han blev spist af en haj.*
- *Alle børnene løb væk fra uhyret, undtagen Peter, han kom kun en meter.*
- *Alle børnene vaskede gulv, undtagen Knud, han blev brugt som klud.*
- *Alle børnene spiste hestebøf, undtagen Connie, det var hendes pony.*

– *Alle børnene, kiggede ned i løveburet, undtagen Bob, han kiggede op.*

– *Alle børnene sad på toilettet, undtagen Lotte, hun sad på potte*

– *Alle børnene slap væk fra øen, undtagen Camilla, hun blev spist af en gorilla.*

Prøv at finde på andre rim ud fra børnenes navne, ligesom denne her som en børnehave fandt på til en af drengene, der hed Tage:
Alle børnene til fødselsdagen sad på en stol, undtagen Tage, han satte sig på en kage ... osv.

På den måde bliver det sjovt at grine ad hinanden, mens den voksne kan styre, at rimerne ikke bliver for grove.

Bogstavrim (forlydsrim)

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Der er noget fængslende ved at sige en masse ord i træk, der starter med samme bogstav. Det kan også være sætninger, hvor de fleste ord har samme forlyd, eller lidt længere rim og remser, der er bygget om et bestemt bogstav, så de fleste ord starter med dette.

Eksempler med T, S & F:

T:

*T*yve **t**rætte **t**roldebørn
fra byens spejdertrop
traskede med **t**elte op
til himmelbjergets **t**op.
tømte her en **t**ønde **t**e
og **t**o tallerkner fritter,
faldt i søvn og **t**rilled' ned
og **t**issede' hver en liter.

S:

*S*eks **s**pilopper
sejled' **s**ammen
i en **s**navset **s**ko,
øjnede en lækker **s**ild
og **s**kyndte **s**ig at ro,
fanged' **s**ilden med en **s**ke
så den blev **s**ildesur,
spiste den med **s**ennepssovs
og **s**nupped' **s**ig en lur.

(Fra tællebogen *Tyve Trætte Trolde*. Illustrationer: Bo Odgaard Iversen)

F:

*F*em små **f**riske **f**røer
fleged **f**angeleg i **f**loden,
flev **f**orfrosne alle **f**em,
og **e**n **f**orstuvet' **f**oden.
*F*rømor **f**ik dem **f**luks i **f**eng
og **f**andt **f**orbinding **f**rem,
gav dem **f**riske **f**luebidder
og en **f**avnfuld **k**lem.

Snak om, hvilket bogstav der går igen? Hvilke af ordene starter med bogstavet? Prøv, fx vha. ord fra ordbogen, at finde på små simple sætninger med ens startbogstaver.

Eksempler:

B: *B*ørge **B**ager **B**oller

P: *P*eter **P**asser **P**apegøjer

K: *K*oen **K**øber **K**ager

D: *D*orte **D**rømmer **D**ragedrømme

I lidt længere sætninger kan det være nemmere, hvis man kommer enkelte bindeord ind som: en, et, der, på, med, af, i osv.

Eksempler:

B: *B*ølle **B**ob **B**anker **B**irthe i **B**anko

O: *O*le **O**ser af **O**st

F: *F*ar **F**angede en **F**ed **F**isk i **F**loden.

V: *V*erners **V**enner er **V**ilde.

G: *G*urli **G**år **G**erne på **G**løder

P: *P*ia **P**iger **P**onyen **P**izza

T: *T*igeren **T**og på **T**osset **T**ur i **T**ivoli

H: *H*anne **H**ar en **H**est, der **H**ader **H**ygge.

R: *R*ejen **R**ullede **R**undt på **R**ulleskøjter

Nogle børn kan godt selv finde på sætninger, mens andre skal have meget hjælp. Det vigtigste er, at sætningerne bliver lidt sjove og skøre, så børnene får lyst til at gentage dem og dermed får leget med sproget.

Klap til remserne

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Eller:

Her handler det om at kombinere rytmen i remserne med en konkret fysisk rytme. Det kan være et tilfældigt vers fra en bog, som læses op, mens der klappes en nem 4/4-rytme til. Eller klap på det understregede i nedenstående rim.

Remsen kan læses op et par gange først. Derpå tages en linje ad gangen med klap, indtil børnene begynder at fornemme takten.

Vampyren Viggo

Viggo var en venlig fyr,
men en virkelig vampyr,
og det mærkeligste var,
Viggo, han var vegetar.

Så når vennerne for sjov
vandred på vampyrisk rov,
spiste Viggo vilde ris,
vafler og vaniljeis.

(fra bogen *Sørøver Søren*
og andre alfabetrim.

Illustration: Rasmus Bregnhøj)

Vejrprofeten

På en lille rød komet,
nær vor lille blå planet
står en lille sød profet
med en lille rød trompet.

Når det fra trompeten ryger,
samler der sig sorte skyer,
som med store tunge byger
regner over land og byer.

Men når vejrprofeten ta'r
sin trompet og spiller rar,
skinner solen ned som sva
og gør himlen lys og klar.

Snubleremser

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Prøv at sige forskellige snubleremser sammen. Start langsomt, og sig så remserne hurtigere og hurtigere.

Hvis nogen har lyst, kan de prøve alene. Det kan være sjovt at høre hinanden falde over ordene. De voksne kan prøve som de første

...

Eksempler på remser:

„Små blå gadeplakater“

„Stakit, kasket, stafet“

*„Da de hvide kom til de vilde,
ville de vilde vide, hvad de hvide ville vide“*

Andre remser kan gøres til snubleremser, når de siges i ring hurtigere og hurtigere. Prøv f.eks. „Peter Mathiesen“. For hver gang siges remsen en smule hurtigere.

*„Peter Mathiesen red på grisen
over isen med avisen,
først gik grisen, så gik isen,
så gik lille Peter Mathiesen“*

Eller sangremsen:

*„Tre små kinesere på Højbro Plads ... osv.“
(med forskellige vokaler).*

Idé: Hvis der i gruppen er børn fra andre kulturer, så prøv at lære nogle af deres korteste remser på et andet sprog.

Det er god sprogtræning, selv om de fleste af børnene ikke forstår ordene. Det fungerer nemlig lidt ligesom volapyk-snak og træner sproget.

Desuden inddrager det de tosprogede børn mere i sproglekene og styrker følelsen af accept af deres kulturbaggrund.

Rap en remse

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Det behøver ikke kun at være seje stjerner på tv, der rapper.

Rap er en god måde at træne sproget på, da det giver en god rytme i sætningerne.

Find nogle remser, sætninger eller hjemmelavede rim, der kan rappes. Tag udgangspunkt i hvilken som helst remse eller sætning, gerne en, som børnene kan udenad.

Sig remserne sammen, eller optræd med forskellige rapnumre gruppevis for hinanden.

Volapykremser

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Leg med forskellige fjolle- og volapykremser, og lad også børnene selv udfolde fantasien og finde på skøre sætninger og sort snak.

Eksempler:

*Får får får?
nej får får ikke får,
får får lam.*

Prøv også sætninger med „gammeldaws“ jysk dialekt, f.eks:
A æ u å æ ø i æ å (jeg er ude på øen i åen)

Følgende „Snak Sort“ tekst læres udenad, et par linjer ad gangen, mens børnene øver sig på ordene. Den voksne kan f.eks. sige ordene først, hvorefter børnene råber med på de ord med fed skrift.

Det starter nemt og bliver så sværere og sværere.

Andre ord, som man selv finder på, kan erstatte volapykordene i teksten.

Snak Sort

Kan du sige: Hakke-makke:

Hakke-makke, hakke-makke.

Snak nu sort, hvis du vil snakke:

Hakke-makke, hakke-makke.

Kan du sige: Hu-li-hut,

Hu-li-hut, Hu-li-hut.

Prøv, før sangen den er slut,

Hu-li-hut, Hu-li-hut.

Råb det hele rigtig højt:

Hakke-makke Hu-li-hut.

Kom nu, råb det rigtig højt:

Hakke-makke, Hu-li-hut.

Sig så dét her, hvis du kan:

Trille-tralle, Tru-li-mut,

giv den nu en ekstra tand:

Trille-tralle, tru-li-mut.

Råb det hele, hvis du tør,

prøv om det kan la' sig gør':

*/: **Hakke-makke, Hu-li-hut,***

Trille-tralle, Tru-li-mut ! :/

(gentag de sidste to linjer nogle gange)

Sprog- og sanglege med musik, krop og bevægelse

Formålet med legene:

Hvis børn har store sproglige problemer, er der ofte en tilsvarende dårlig motorik, som derfor bør styrkes sideløbende med det sproglige.

Krybe, kravle, klappe-klappe-kage, rulle, gå, løbe, hoppe og svinge, slå kolbøtter og spille bold er eksempler på grovmotoriske bevægelser, der træner barnets koordination, balancesans, rumlige opfattelse og kryds-bevægelser. Alt dette er vigtigt i forhold til at lære at tale og endda senere at læse og orientere sig i en bog.

Bevægelsessanglege eller remser med fagter er som regel sjove og velegnede til alle børn, uanset alder eller kropsligt og sprogligt udviklingstrin, og de er derfor meget brugbare til styrkelse af børnenes motorik og rytmik. Positive kropslige oplevelser kan være med til

at give barnet en god kropsbevidsthed, som er fundamental for sprogudviklingen.

Sanglege er også gode at bruge som aktive-rende eller humoristiske indslag, der skærper opmærksomheden eller „vækker“ børnene, hvis de er ved at miste interessen efter f.eks. at have siddet ned et stykke tid.

Hvis børnene bliver urolige eller ukoncentrerede under oplæsning eller andet stillesiddende, kan det være godt med jævnlige „bevægelsespauser“.

Hvis man som voksen ikke føler sig musikalsk nok (eller synes, at man ikke synger godt nok) til at lære børnene sange og sanglege, kan man købe/låne cd'er med sanglege og anvisninger til bevægelse.

Go'morgensang

Aldersgruppe: For alle.

Morgensang er en gammel tradition, der giver god energi og en følelse af fællesskab. Samtidig styrkes også sproget og rytmen hos børnene.

Mange børnehavegrupper samles af samme grund hver morgen og hilser på hinanden eller holder hinanden i hånden og synger en sang. Nogle grupper synger det samme hver morgen, mens andre veksler eller lader børnene skiftes til at vælge.

Nogle laver deres egen simple melodi og tekst med en velkomst til alle børnene. Ikke for svært, ikke for langt, men bare 5-10 minutter, hvor man mødes og hilser godmorgen til hinanden, så alle føler sig budt velkommen.

Eksempler på sange/remser:

A) Hilsesang

(Find selv på en melodi, eller brug en melodi, I kender):

*God morgen alle sammen, så er vi her igen.
Nu vinker vi til Jimmy
Nu vinker vi til Petra
Nu vinker vi til ...*

(osv. med alle børnenes navne)

(Slut med gentagelse af første linje)

God morgen alle sammen, så er vi her igen.

B) Aktiv sang

Morgensangen kan gøres mere fysisk aktiv ved at synge:

God morgen alle sammen til hoppelopesang.

*Først hopper vi godmorgen,
så tramber vi godmorgen,
så klapper vi godmorgen,
så vinker vi godmorgen,
så ryster vi godmorgen,
så bukker vi godmorgen,
så vrikker vi godmorgen,
så nejer vi godmorgen,
så danser vi godmorgen, osv.*

Godmorgen alle sammen til hoppelopesang.

Den voksne, eller børnene på skift, kan bestemme bevægelsen, eller man kan blot have en fast rækkefølge.

Fysiske pauser

Aldersgruppe: For alle.

Tag fysiske pauser, når børnene under sproglegene har været stillesiddende et stykke tid og begynder at blive urolige.

Noget med gang i:

Den fysiske pause kan bestå i at lave en sangleg, som kræver brug af hele kroppen, eller man kan bare bruge et par minutter på at:

- Hoppe over hinanden som kaniner
- Padle rundt som kajakker
- Sprælle som sprællemænd
- Lave en „pandekage“ med en voksens hjælp (holde i hænderne, gå op ad den voksnes lår, indtil man svinger rundt og lander på fødderne igen)
- Køre trillebør ved at holde i hinandens ben og balancere af sted på hænderne

Nogle få minutter på denne måde giver frisk ilt til hjernen og energi til at fortsætte med det stillesiddende lidt igen.

Idé: Bed børnene om at nævne et dyr, hvorefter alle skal efterligne det i bevægelser og lyde.

Prøv f.eks. en frø, en and, en abe, en hest, en gris, en kalkun, en kat, en hund, en papegøje, en ko, en myg osv.

Rytme- og sanglege

Aldersgruppe: For alle.

Brug sanglege hver dag, da de pga. sammensætningen af tekst, musik og bevægelse er meget egnede til sprogindlæringen. Eksempler på gamle kendte sanglege med bevægelse:

*Bjørnen sover
Bro bro brille
Boogie woogie
En elefant kom marcherende
Hjulene på bussen
I en skov en hytte lå
Jeg gik mig over sø og land
Lille Peter edderkop
Med hænderne si'r vi klap, klap, klap*

Lån også cd'er med nyere sange og sanglege, som kan give frisk inspiration.

Prøv desuden at synge sange, mens I bare klapper til, for at træne børnenes rytme og koordination. Alle sange med en nem rytme kan bruges.

Prøv f.eks. at klappe til kendte sange som:

*Mariehønen Evigglad
Den lille frække Frederik
Der bor en bager
Æblemand
Jeg er en glad lille cowboy*

Sanglege med rytmeinstrumenter

Aldersgruppe: For alle.

Når det handler om musikalitet og rytme, er der meget stor forskel på børnene, og forskellen er ikke nødvendigvis aldersbetinget. Et lille barn, der tit har fået sunget højt eller kommer fra et musikalsk hjem, kan have mere rytme i kroppen end et meget ældre barn.

Det er godt at træne rytmen hos alle børn, da den er med til at styrke sproget og den sproglige rytme.

Desuden er der en del koordinationstræning og motorisk træning i at tage rytmen med i sproglene.

Find ting, der kan frembringe lyde, eller lav selv nogle simple rytmeinstrumenter.

Leg først med instrumenternes forskellige lyde, og prøv dem alle sammen af.

De største børn kan prøve at lave en rytme og derpå bruge dem til sange eller remser. Syng først nogle nemme rytmiske sange, som børnene kender (se eksempler fra sidste leg), og sæt rytmeinstrumenter på. Andre børn kan bare prøve at klappe til, hvis de vil.

Man skal naturligvis ikke forvente et taktfast børnehaveorkester. Det handler bare om at prøve rytmen, og at det skal være sjovt med instrumenterne. Som voksen behøver man ikke at være specielt musikalsk for at lave instrumenter og prøve dem af med børnene.

Idé: Lav simple hjemmelavede instrumenter af:

- To pinde eller skeer, der slås sammen
- To små grydelåg, der slås sammen
- Plastikbeholdere, tomme sodavandsflasker med skruelåg eller en tømt mælkekarton, der fyldes med riskorn og bruges som rasleinstrument
- En papkasse eller en tom plastikdunk, der bruges som tromme, med grydeskeer som trommestikker

Sanglege med sjove pointer

Aldersgruppe:

For alle.

Det er altid en succes at bruge fagte- og sanglege, der har en humoristisk „krølle i enden“ eller en slutning, som børnene glæder sig til. Det giver en forventnings glæde, og de sjove afslutninger styrker børnenes koncentration og interesse.

Eksempler på dette kan være:

Lille skorstensfejer

(melodi: „i en kælder sort som kul“, tekst: ukendt forfatter):

*Lille skorstensfejer går (pege- og langefinger går op ad arm)
op ad skorsten høj og stor,
går så højt han komme kan,
ud på taget klatrer han, (arm lægges vandret)
han deroppe ser sig om, (håndkant lægges mod panden og spejder)
og det synes ham som om,
han om solen kunne ta' (hænder former en stor cirkel)
og han råber højt HURRA. (hop højt med armene mod himlen)*

Eller:

Her er højre

(melodi: „Tingelingelater, tinsoldater“, tekst: ukendt forfatter)

*Her er højre, her er venstre, (arme løftes på skift ud til siden)
her er maven, som er rund. (hånd laver cirkelbevægelse på maven)
Her er ho'det, hvor vi finder (fingre laver en cirkel rundt om hovedet)
øjne, ører, næse, mund. (fingre peger på stederne i hovedet)
Omme bagpå sidder ryggen, (krop bøjes, hænder stryger på ryggen)
og hvor ryggen, den er slut,
sidder jo min lille numse, (hænder klapper på numsen)
den kan slå en or'ntlig prut. (pust luftprutter på bar underarm)*

Tigerleg

Aldersgruppe: Alle kan deltage. De mindste kravler med rundt, mens de største børn kan prøve at lære teksten.

Følgende taletext læres et vers ad gangen, mens børnene kravler rundt på gulvet imellem hinanden og gør, som teksten siger. Den voksne kan eventuelt sige første linje, hvorefter børnene hvisker/snakker med på næste linje, mens de kravler rundt og leger tigre.

1.

*/:Nu skal vi ned på alle fire
(li'som en tiger,
sig som en tiger):/*

2.

*/:Op med poterne, kradse, hvæse
(pas på din numse,
pas på din næse) :/*

3.

*/:Leg i græsset, og rul på ryggen
(klø sig på ryggen,
ja, dét er lykken) :/*

4.

*/: Find en tiger, som godt vil slås
(brøle og slås,
vil tigre som os) :/*

Klap og tramp navne

Aldersgruppe: Fra 4-5 år og ældre.

Klap, eller tramp til børnenes navne. Tæl, hvor mange takter der er i hvert navn.

Eksempler på navnenes takter:

Bo: Ét klap eller tramp.

Susanne: Tre klap eller tramp.

Start med at tælle langsomt og tydeligt, indtil børnene får en fornemmelse for det. Tramp alle navnene igennem. På denne måde får børnene en oplevelse af rytmen i sproget og af, at længden af ordene er forskellige. Nogle er korte med 1-2 takter, mens andre er lange med 4-5 takter.

Man kan klappe og trampe både siddende og stående.

Børnene underviser i bevægelse

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Rytmask musik kan bruges til at inspirere børnene til at lave gymnastik. De fleste børn kan en eller anden øvelse: Lave en kolbøtte, stå på hovedet, lave en „pandekage“, lave vejrmøller, danse et specielt dansetrin, stå på ét ben med lukkede øjne eller andet.

De børn, der har lyst, skal finde på en øvelse, og de kan nu prøve at fortælle og vise de andre, hvad man skal gøre.

Tramp til tosseremser

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Der findes masser af korte tossede remser, som kan være sjove at råbe, mens man trapper rundt imellem hinanden.

Gå rundt i rummet, og lær en kort remse eller et par linjer ad gangen.

Udtal rimene langsomt og rytmisk, mens der trampes rundt, så rytmen kommer dér, hvor ordene er understregede i følgende remser.

For at få takten ind kan man starte med at gå langsomt rundt og sige „En – to – en – to – en – to“ med et tramp på hvert tal.

Alle korte remser med nem rytme kan bruges. Eller brug eventuelt nogle, som børnene selv har været med til at lave.

Idé: Prøv også at hoppe til remserne, eller hop børnenes navne, og snak om, hvor mange hop der er i de forskellige navne. Alt med en god rytme kan bruges, f.eks. også sange som „Mariehønen Evigglad“ eller andre sange, som børnene kender, og som er gode at hoppe til.

Remse 1

*Jeg kigged' op,
det sagde SPLAT.
Min næse traf
en fugleklat.*

Remse 2

*En bille plasked
rundt og lo
i regntøj, hat
og gummisko.*

Remse 3

*En gris fløj op
og blev til fars,
da den blev skudt
af mænd fra Mars.*

Remse 4

*Det er forbudt
at slå en prut,
før denne trampe-
leg er slut.*

Hold stadig takten, men her bliver det en smule sværere, da der kommer et „pau-setramp“ efter hver linje:

Remse 5

*En, To, Tre, _ (pau-
se)
trolden er et fæ, _
Fire, Fem, Seks, _
snød den sure heks,
_
Syv, Otte, Ni, _
heksen kom forbi, _
Ti, El've, Tolv, _
åd den frække trold _*

Remsegymnastik

Aldersgruppe: Fra 5-6 år. Yngre børn kan godt være med, men de skal have lidt længere tid, før remsen sidder.

Børnene stiller sig, så alle kan se den voksne, der siger remsen og viser bevægelserne. Sig en linje ad gangen langsomt, mens hænderne rører stederne på kroppen.

Remse 1

*Hoved, hofter, knæ og tæer,
maven her og numsen dér.*

Efterhånden kan børnene gøre bevægelserne hurtigere og hurtigere, og det kan være sjovt for de største børn efter nogle gange at prøve at gøre det rigtig hurtigt, så man skvatter over ord og bevægelser.

Remse 2

*Min krop går helt amok (gentag)
og hopper høje hop, (gentag)
den snurrer som en top, (gentag)
men stopper pludselig op! (skiftevis ned på
numsen, maven, ryggen, panden i gulvet
osv. Hop op igen, og syng forfra).*

Remse 3

Sig følgende remse, mens I enten vralter som pingviner, går i zigzag, laver små vejrmøller eller laver gakkede gangarter.

*Tik tak, Tik tak,
skal vi slå en flik flak?
Pak dit pik pak,
glem nu al den snik snak.
Kvik kvak kvik kvak,
dig og mig i zigzag.*

Remser i bevægelse

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

I denne leg bruges sproget igen sammen med et fysisk udtryk, der styrker indlæringen og øger opmærksomheden.

Bevæg kroppen på forskellige måder, mens I citerer en remse.

Start f.eks. med at stå på ét ben, lukke øjnene og holde en finger på næsen og sige: „*lh, du milde, jeg kan trille, lo den lille krokodille*“ (eller hvilken som helst anden kort remse eller sætning. Se eksempler i de foregående lege).

Find på andre måder at bevæge jer på – hele tiden en ny udfordring, når den tidligere bevægelse er lært. Det kan også være et par

dansetrin, en gymnastikøvelse, en hiphop-bevægelse, en særlig armbevægelse osv.

Hvert barn siger sin sætning med en bevægelse på, og hele gruppen gentager og prøver at spejle bevægelsen. Derefter fortsætter det næste barn med en ny bevægelse.

Man kan enten bruge samme remse hele tiden, eller børnene kan vælge forskellige remser med den voksnes hjælp. Det kan være remser fra bøger eller remser, som børnene selv har fundet på.

Idé: Prøv også at lade børnene være sammen to og to i nogle minutter og finde på en bevægelse, hvorefter de opfører remsen for de andre.

Rytmeslangen

Aldersgruppe: Fra 5-6 år, men yngre børn kan godt være med til bevægelsesdelen.

Den voksne går foran børnene i en lang slange og siger en kort sætning, et sjovt ord eller en remse med en bevægelse på (et sving med armen, et bestemt hop, en kravletur el-

ler lignende). Børnene skal prøve at efterligne bevægelsen, mens ordene siges.

Bagefter prøves en ny bevægelse, og børnene skal hele tiden prøve at gøre det samme som den voksne.

Når børnene forstår, hvordan slangen fungerer, kan de prøve at gå forrest og styre.

Konge og tjener

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Den voksne er i denne leg konge og giver ordrer til undersåtterne om at gøre forskellige ting. Samtidig med den fysiske aktivitet øver børnene sig altså i at lytte til beskederne og prøve at huske dem.

Start let, og giv efterhånden flere og flere ordrer, dog ikke flere end barnet kan overskue.

Eksempler:

- Første ordre: Stå på ét ben.
- Anden ordre: Snur rundt, og slå en kolbøtte.
- Tredje ordre: Gå fire skridt baglæns, hop, og snur rundt.
- Fjerde ordre: Slå en kolbøtte, stå på ét ben, rul rundt på gulvet, og lav en sprællemand.
- Femte ordre: Kravl på alle fire, lig på ryggen, stå på tæer, gå baglæns, og sæt dig ned.

Man skal vente med at bevæge sig til ordren er givet og derefter prøve at huske så meget som muligt.

Hvis nogle af børnene vil, kan de prøve at være konge og kommandere med de andre.

Afslapning til musik

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Afslapningsøvelser til musik er gode til at øge kropsbevidstheden og få sat ord på alle dele af kroppen.

Sæt noget behageligt musik på, dæmp eventuelt lyset, og lad børnene ligge på ryggen med lukkede øjne.

Nævn efter tur de forskellige kropsdele, f.eks.:

„Mærk, hvordan dine fødder føles varme og tunge og godt tilpas.“

Nævn derefter i rækkefølge ben, mave, ryg, skuldre, hænder, arme, kinder, mund og pande. Giv lidt tid mellem sætningerne til at mærke ordentligt efter.

Nogle børn har ikke ro til at ligge og lukke øjnene. De kan eventuelt sidde op i stedet.

Prøv øvelserne kortvarigt i starten, og gør dem lidt længere med tiden.

Idé: Prøv også at læse en god historie, mens børnene ligger med lukkede øjne og forestiller sig figurene i historien. Her bliver de ikke så forstyrrede af andre synsindtryk under oplæsningen og kan bedre få ro til at se deres egne indre billeder.

Lege med bogstaver

Formålet med legene

For at træne børnene i en bedre udtale kan man starte med at gøre det sjovt at lege med bogstaverne, ordenes og sprogets byggesten. Det giver en forståelse for de vekslende lyde og toner i hvert enkelt bogstav og derfor senere en bedre forståelse for ordenes lyde, når bogstaverne sættes sammen.

At lege overdrevent med hver enkel lille bogstavlyd træner også mundstilling og ansigtsbevægelser, som barnet herved får bedre styr på, hvilket er et vigtigt udgangspunkt for en god udtale.

Samtidig leges bogstavernes skrevne form ind på børnenes nethinde og forbereder dem på det skriftlige sprog.

Alfabetssangen

Aldersgruppe: For alle.

Syng alfabetssangen igennem en masse gange, så børnene lærer bogstaverne at kende og kan genkende dem, når I bagefter snakker om hvert bogstav for sig.

Syng ikke bare siddende eller stående, men indimellem gående, klappende, trampende eller hoppende for at få mere krop og rytme på.

Find ting med A

Aldersgruppe: Fra 4-5 år og ældre.

Leg med udtalen af et bestemt bogstav, til alle børnene har fat i lyden. Bed nu børnene finde noget derhjemme med dette bogstav og tage det med næste dag. F.eks. skal alle have en ting med, der starter med A (hvis ikke alle har noget med næste dag, kan man hjælpe de sidste børn med at finde noget i børnehaven).

Derpå præsenterer børnene på skift deres A-ting, og de andre gentager ordet.

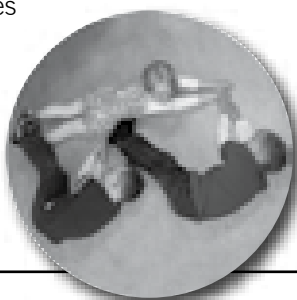
Næste dag eller næste uge kan man så prøve et nyt bogstav.

Kropsbogstaver

Aldersgruppe: Fra 4-5 år.

Legen laves med de bogstaver, som børnene efterhånden kender. Den voksne viser, hvordan et udvalgt bogstav ser ud på skrift. Sammen skal børnene nu prøve at forme bogstavet med deres kroppe, to og to eller tre og tre.

Når børnene har prøvet alfabetet igennem, kan de gruppevis skrive et lille ord som f.eks. ko, so, is eller kat med deres kroppe. Eller de kan prøve at skrive et navn.

Idé: Man kan eventuelt tage et billede af børnene ovenfra, så de kan se, hvordan deres bogstav eller ord så ud. Nu kan de så prøve igen, hvis det ikke var helt rigtigt, og blive ved, til bogstavet ses tydeligt. Billederne kan hænges op, klistres i „dagbogen“ eller gives med hjem.

Alfabetleg

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Den voksne viser et bogstav frem og siger til gruppen: Her er bogstavet A. Nu skal vi finde på alt muligt, der starter med A.

Er der nogen, der kan finde på:

- Et pigenavn der starter med A?
- Et drengenavn med A?
- Et dyr med A?
- Noget man kan spise med A?
- Noget man kan drikke med A?
- Et land eller en by med A ?

Lidt sværere:

- Et møbel med A?
- En bil med A?
- En sport med A?
- Noget legetøj eller et spil med A?

Hvor mange ord kan børnene finde til de forskellige kategorier, eventuelt inden for et afsat tidsrum, hvis alle hjælper hinanden? Prøv derefter nogle andre bogstaver.

Obs.: Vend det positivt: Når der spørges til ord eller navne med et bestemt bogstav, siger børnene tit noget i stil med:

Mit navn starter med A, jeg hedder Sara. I stedet for at korrigere og sige, Nej, det er forkert, kan man sige: „Det er rigtigt, at der er A som nummer to bogstav i dit navn. Men hvis navnet startede med A, skulle du hedde Ara. Dit navn starter med S, så du hedder Sara.“ Bjarne, der også tror, han starter med A, skulle i så fald hedde Arne.

Rosa, der mener, hun starter med O, skulle hedde Osa osv.

På den måde synes børnene, at det bliver sjovt. Det svære vendes til noget skægt frem for et nederlag.

Bogstavgæt

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Leg med forbogstaver til forskellige korte og nemme ord.

Eksempler:

Abe, Ben, Orm, Ugle, Egern, Fod, Ål, Telefon, Ged, Ild, Kål, Pind, Ski, Æble.

Børnene sidder evt. i rundkreds. Den voksne smider eller triller en blød bold eller lignende til et af børnene, mens der siges et let ord.

Barnet, der griber, skal gætte på, hvad første bogstav af ordet er.

Man må godt få hjælp af sin sidekammerat eller smide bolden videre til en anden, hvis man ikke lige kan finde på noget.

Start med de ord, hvor bogstavet er nemt at gætte: G er f.eks. lettere at høre i Ged end i Giraf, da man hører hele bogstavet, „Ge“, i ged, mens det lyder som „Gi“ i giraf.

Hen ad vejen, når børnene bliver bedre til legen, kan ordene blive lidt sværere.

Hvad gemmer posen?

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Denne leg er en variant af den sidste leg.

Den voksne lægger her forskellige ting ned i en sæk eller en pose (eller børnene kan hver finde et par ting at putte i).

Børnene skiftes til at trække noget op fra posen.

Nu skal de så, enten alene eller to og to, prøve at finde ud af, hvilket bogstav tingen starter med. Når de har gættet det, går et nyt barn hen og trækker en ting op.

De ældste børn kan prøve at gætte tingen ved at mærke den med lukkede øjne og skal derefter sige, hvilket bogstav den starter med.

Skibet er ladet med

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

I denne gamle leg skiftes børnene til at sige *Skibet er ladet med* ... og et udvalgt bogstav, mens der kastes en bold eller et tøjdyr.

De andre børn skal nu, f.eks. inden for en vis tidsramme, finde på alle de ord, de kender, med bogstavet. Den, der finder på et ord, rækker hånden op og får smidt bolden hen til sig.

Den voksne hjælper på vej og tæller ordene sammen.

Nogle af børnene vil tit gætte og sige tilfældige ting, der starter med et andet bogstav, men efterhånden, som de hører de andres forslag, begynder de at få fornemmelsen af, hvilke ord det handler om.

Skriv bogstaver på ryggen

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Find på et kort ord sammen med barnet, og skriv eventuelt ordet på et stykke papir.

Nu skriver den voksne langsomt et af bogstaverne fra ordet på barnets ryg.

Barnet skal gætte, hvilket af bogstaverne fra ordet den voksne skrev.

Prøv også at skrive i hånden eller på armen.

Når børnene bliver gode til at gætte bogstaverne, kan man gøre det sværere ved at skrive et bogstav uden at have aftalt noget ord først.

Find fejl i forlyden

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Når børnene efter de forrige lege er begyndt at kunne høre, hvilke bogstaver ordene begynder med, skal de her lytte sig frem til, hvilket ord der begynder med et andet bogstav end de tre andre.

Brug følgende eksempler, og find eventuelt på flere selv. Hvis det er for svært med fire ord, så tag et af ordene fra.

Eksempler:

Is, Ild, **And**, Ib

Si, Sol, **Sand**, Ko

Trold, Tudse, **Sild**, Tarzan

Vej, Bil, Båd, **Bamse**

Prinsesse, Pebernød, Postbud, **Bageri**

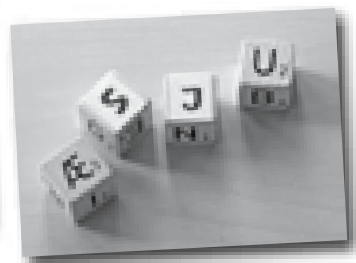
Far, Mor, Fod, **Fætter**

Ole, Orm, Ugle, **Odin**

Anton, Abe, Ost, **And**

Ugle, Ude, Ur, År

Start eventuelt med at få børnene til at gentage hvert ord, mens første bogstav siges tydeligt eller trækkes ud, f.eks. iiiiiis, iiild osv., så det bliver nemmere at høre forskellen.

Bogstavsterninger

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Brug fire terninger, hvor et bogstav fra alfabetet klistres på hver side. Udelad bogstaverne Q, X, W, C og Z, der ikke bruges så tit. Terningerne fra et spil Scrabble kan også bruges, men nogle enkelte af siderne skal lige justeres.

Slå nu med terningerne samtidig, og læg bogstaverne tilfældigt ved siden af hinanden.

Den voksne siger, hvad bogstaverne hedder, og børnene gentager dem.

Oftest bliver de til volapykord, som lyder fjollede. Den voksne udtaler „ordet“, og børnene gentager.

Prøv at bytte om på rækkefølgen af bogstaver, og se, om der kan komme andre sjove ord ud af det – eller måske ord, der faktisk findes.

Andet bogstav

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Når børnene er blevet gode til at høre sig frem til første bogstav i ord og navne, kan man nu gøre det sværere og lege videre med andet bogstav, som i de følgende eksempler er vokaler.

Kan børnene f.eks. høre, hvilket bogstav der kommer efter første bogstav i:

TAND, SOL, MÅL, MIS, KAGE, MUS, LYS, GED, ROSE, TÆER, SØD

Sig igen her ordene meget langsomt og tydeligt, så det andet bogstav trækkes ud og bliver nemt at høre.

Ordene skal vælges ud fra, at andet bogstav er meget tydeligt. Hvis man f.eks. vælger ordet HEKS, vil børnene tro, at andet bogstav er et æ.

Lege med ord

Formålet med legene:

Når et barn forenkler konsonantforbindelserne og siger DOL i stedet for STOL eller GIB i stedet for SKIB, kan man som voksen hoppe nok så meget på tungen i et forsøg på at få barnet til at udtale ordet korrekt. Det kommer først rigtigt ud af munden på barnet, når han/hun er sprogligt moden til det.

I mellemtiden føler barnet selv, at ordet kommer rigtigt ud, og det vil kun være negativt for selvtilliden og den sproglige interesse at mærke de voksnes krav om en korrekt udtale. Det bedste, man kan gøre, er selv at tale tydeligt og bruge ordene mange gange, så børnene hører dem om og om igen. Så skal de (som regel) nok få den rigtige udtale, når den tid kommer.

Det samme gælder f.eks. uregelmæssige verber og bøjninger, som ikke er spor logi-

ske. De skal bare høres masser af gange og langsomt sætte sig fast.

Mødet med nye ord i en tekst gør børnene mere nysgerrige, end hvis de kender og forstår alle ordene. Der er ingen grund til at være overforsigtig med lange eller svære ord, hvis bare børnene interesserer sig for sammenhængen eller synes, at ordene er sjove. Mange børn, selv mindre børn, er i stand til at udtale meget lange navne, som kun få voksne kan huske udenad.

Eksempler på yndlingsord sagt af børnehavebørn: Brachiosaurus, Tyrannosaurus Rex og Deinonychus. Darth Vader, Anakin Skywalker og Jedi Starfighter.

Disse ord viser, at hvis børnene er motiverede, og interessen for f.eks. dinosaurer eller Star Wars-film er stor, så er ingen ord umulige, og selv de sværeste „tungekrøllende“ ord kan være sjove og seje at prøve.

Skilte

Aldersgruppe: For alle.

For at øge børnenes opmærksomhed på, hvordan bogstaver og ord på skrift hænger sammen med udtalen af en eller anden ting, kan man med små papirlapper vise, hvordan f.eks. ordet STOL eller BORD eller BOG ser ud.

Ordene klistres på møbler og andre genstande, så børnene kan gå og kigge på dem og få en begyndende fornemmelse for sammenhængen mellem brugen af bogstaver og navnet på de pågældende ting.

Skriv også sammen med børnene deres navne tydeligt på navneskilte, som de derefter går rundt med hele dagen.

De kan nu gå og kigge på hinandens navne og få en fornemmelse for, hvordan navnene er sat sammen af de forskellige bogstaver. Netop fordi de kender navnene i forvejen, ved de godt, hvad der står på skiltene, og kan på en måde „læse“ dem.

Sprogstimulerende spil

Aldersgruppe: For alle.

Billedkort er meget egnede at træne sproget med. Brug f.eks. billedlotteri, rimspil og memory.

Snak om figurerne og farverne på hvert kort, der vendes.

Med de yngste børn kan man nøjes med at kigge på, snakke eller fortælle om kortene, mens man med de større børn kan spille spillet og snakke om billederne samtidig.

Tavleplan

Aldersgruppe: For alle.

Brug en tavle til hver morgen at skrive/ tegne, hvad dagen bl.a. byder på.

Hvis man f.eks. skal i skoven:

Skriv „I skoven“, og tegn nogle træer.

Hvis der skal males:

Skriv „Male“, og tegn papir og farver.

Hvis man skal synge og spille:

Skriv „Spille musik“, og tegn nogle instrumenter.

Her ser børnene ordene sammen med tegningerne og vænner sig så småt til at se de sammensatte bogstaver. Sammen kan de så prøve at gætte på, hvad der står.

Idé: Tavlen kan også bruges til at skrive ugedagene på med store typer. Snak eventuelt om, hvordan bogstaverne ser ud. Eller skriv et stort F, og fortæl, at i dag starter dagen med F. Sig lyden F sammen. Vil nogen gætte på, hvad dag det så er?

Dagbog

Aldersgruppe: For alle. Sværhedsgraden tilpasses alderen.

Børnene kan blive hjulpet med at „skrive“ dagbog, f.eks. hver fredag, hvor de tegner nogle af de ting, de har lavet i løbet af ugen. Eller de kan prøve at skrive nogle bogstaver, klistre et lille rim ind, de har lært osv.

Bogen må tages med hjem i weekenden, så de ud fra den kan fortælle om, hvad de har lavet i denne uge.

Hvis forældrene vil, kan de hjælpe barnet med at „skrive“ i dagbogen yderligere i weekenden, så barnet kan vise den frem henne i børnehaven.

Erfaringsmæssigt er det en god ide, at forældre og institution snakker om dagbog-ideen, så forældrene er med på at støtte og inspirere i processen.

Sæt ord sammen

Aldersgruppe: Fra 4-5 år, men de yngste skal hjælpes.

Følgende ord præsenteres for børnene i form af tegninger. Tegningerne kan klippes ud af blade, printes fra nettet eller tegnes i hånden. Find gerne på flere ting.

Billederne lægges nu i en bunke. Børnene tager på skift to op og sætter dem sammen.

Den voksne hjælper med at sige det sammensatte ord, f.eks. *PølseKat* eller *Abe-Marmelade*.

Oftest vil det blive til et fjollet ord, som lyder sjovt. Men børnene kan også prøve at finde sammensatte ord, der giver et rigtigt ord, f.eks. *AbeKat* eller *PølseMad*.

Det er altså ikke nødvendigt for legen, at børnene finder frem til rigtige ord. Det er vigtigere, at de prøver at sige ordene, og at det er sjovt at sige dem.

Abe	Kat	Fugle	Bur
Skole	Taske	Post	Kasse
Jule	Mand	Mave	Bælte
Regn	Frakke	Sol	Briller
Is	Pind	Æble	Kage
Hoved	Pude	Fod	Bold
Pølse	Mad	Far	Mor
Jordbær	Marmelade	Ryg	Sæk

Gæt, hvad jeg er

Aldersgruppe: Mest fra 4-5 år og ældre. Alle kan godt være med, men de mindste skal have hjælp af en voksen eller af de større børn.

Læg tegninger eller udklip af forskellige let genkendelige dyr eller persontyper (en fodbold- eller tennisspiller, en konge, en dronning, en julemand osv.) med forsiden nedad i en bunke.

Børnene skiftes til at trække et kort eller billede og skal nu, uden ord og kun med kropssprog og bevægelser, vise, hvem det er. De andre gætter løs, indtil de rammer rigtigt.

To hold kan også dyste med hinanden, eller hele holdet kan sammen prøve at gætte så mange ord som muligt inden for 10 min.

Computerspil

Aldersgruppe: Mest fra 4-5 år. De yngste kan kigge med.

Der findes efterhånden masser af gode computerspil med sproglige udfordringer til både små og større børn, bl.a. om at sammensætte bogstaver og ord.

Snak med bibliotekaren på biblioteket om, hvad der kan passe til den pågældende aldersgruppe, og brug disse spil på institutionen. Man kan sagtens være flere rundt om en computer, hvor man skiftes til at styre, og hvis ikke lige børnene kommer for meget op at skændes om musen, kan det godt blive en ret hyggelig, social oplevelse.

Stræk ordene

Aldersgruppe: Mest fra 4-5 år, men alle kan lytte med.

Prøv at sige nogle ord overdrevent. Brug hele ansigtet, og træk ordene ud, så det lyder fjollet og ser skægt ud.

F.eks.: Klisterpapir = „klliiiiiståååårrpaaaa-piiiiir“.

Andre ord: Løbehjul, Flødeskum, Spøgelse, Flødebolle osv.

Eller længere, mere fjollede ord som: Kartoffeltud, Grissebasseben, blomkålsører osv.

Kan børnene finde på andre ord? Hvilke ord lyder sjovest?

Leg også med at trække første bogstav ud, f.eks. mmmmmmysli eller nnnnødder, eller stam på bogstavet som på ttttttttog eller llllll-lakrids.

Det lyder sjovt og træner bogstavernes formulering og desuden tungens og mundens bevægelser.

Op og ned på navnet

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Brug børnenes navne til denne leg. Skriv navnenes bogstaver på papir, og klip dem ud enkeltvis. Børnene kan også selv øve sig i at skrive navnet først med store tydelige bogstaver.

Prøv sammen at sige hvert bogstav i navnet. Byt nu om på dem, så der kommer en anden rækkefølge, og sig det nye navn sammen med barnet.

Hvor mange muligheder er der? Hvad lyder sjovest?

Eksempler:

TOMAS kan blive til: MOTAS, SOTAM, TAMOS, TOSMA, SOMTA osv.

OSCAR kan blive til: CAROS, ROSCA, SORCA, ORCAS, ASCOR, CRASO osv.

LINE kan blive til: ENIL, LENI, ILNE, NELI, INEL osv.

Leg også med, hvordan navnene ville lyde, hvis man tog forbogstavet væk.

Eksempler:

(T)OMAS, (B)IRTE, (L)INE, (M)UHAMMED osv.

Og hvad hvis vi prøver at putte et andet forbogstav på navnene, hvordan lyder de så?

Eksempler:

BIRTE – B = IRTE + M = MIRTE,
MUHAMMED – M = UHAMMED + D = DUHAMMED

Ordtrolden

Aldersgruppe: Fra 5-6 år. Men de små kan sagtens lytte med og blive underholdt.

Ordtrolden i denne leg lever af at spise ord.

Den voksne starter med at være trold og siger med dyb stemme:

„Jeg er sulten, I må give mig nogle ord at spise, men jeg hader bogstavet S og alle de ord, hvor der er S i.“

Nu skal børnene fodre trolden med ord, og hver gang smasker den veltilfreds, men når der bliver sagt ord med S (mus, stol, pølse osv.), bliver den rasende og spytter ud.

Den eneste måde, hvorpå den voksne viser, hvad der er S og ikke S i, er altså via sin reaktion. Måske prøver børnene nu at undgå S-ord, eller måske synes de, at det er sjovt at drille trolden og fodre den med de ord, som den hader.

Langsomt bliver børnene klar over, hvordan S lyder i de forskellige ord, og hvordan man hører sig frem til ord med og uden bogstavet.

Efterhånden som børnene får færten af legen, går man videre til andre ord og bogstaver.

Købmand

Aldersgruppe: Mest fra 5-6 år, men alle kan godt lege med.

Lav en lille „købmand“ med et bord som disk, og forskellige varer eller tegninger af varer.

Mellem varerne lægges der sedler med ordene, ikke fordi børnene skal læse dem, men fordi det langsomt giver fornemmelse for sammenhæng mellem ting og ord.

Nu kan børnene lege med at gå og købe varer hos hinanden.

Idé: Prøv på samme måde at indrette et postkontor, en politistation, en bager, et lille hospital, en bank osv. Snak om, hvilke ting man har de forskellige steder, mens de pågældende ting tegnes, og ordene skrives ned.

Hviskeord

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Stå, eller sid tæt i rundkreds, og lad en kort sætning (eller måske to ord, der rimer) gå rundt.

Ordene hviskes i sidemandens øre, hviskes herfra videre til det næste øre osv. og siges først højt, når de er nået hele vejen rundt. Måske overlever ordene, eller måske bliver de til noget helt andet.

Hop et ord

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Skriv bogstaverne med store typer på hvert sit stykke A5-papir, som lægges tæt op og ned ad hinanden, spredt i en bunke på gulvet.

Eller man kan skrive bogstaverne på stof (f.eks. et lagen), der breddes ud.

Barnet skal nu finde på et kort ord og sammen med den voksne finde ud af, hvordan det staves.

Barnet øver sig i at gå eller hoppe fra bogstav til bogstav, f.eks. Sol: Først højre fod på S, så drej rundt, og sæt venstre fod på O, og igen højre fod på L.

Prøv nogle gange, til ordet sidder, eller til barnet får lyst til at prøve et nyt.

Til at begynde med kan det være godt at nøjes med halvdelen af bogstaverne, så legen er mere overskuelig. Vælg nogle af de mest brugte bogstaver, og find på ord, der kan staves ud fra de valgte bogstaver.

Efterhånden som børnene bliver bedre til legen, kan der smides flere bogstaver på gulvet. Men nogle børn står af, hvis legen fra starten af er for svær, og så vil de måske ikke prøve igen en anden gang. Derfor er det vigtigt at starte med at gøre legen forholdsvis simpel.

Modsatte betydninger

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Snak om modsatte ord. Fortæl, hvad det betyder. Eksempel: Det modsatte af kold er varm. Hvad kender I, som er koldt? Hvad kender I, som er varmt?

Spørg videre: Hvad er det modsatte af:

Ked af det	Lang	Indenfor
Smuk	Beskidt	Tom
Mørk	Ned	Sur
Stor	Blød	Langsom
Sjov	Ond	osv.
Tør	Nem	
Tung	Høj	

Husk en ting

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Saml en håndfuld ting fra rummet, og læg dem i en bunke på gulvet.

Sammen siger man ordet på hver ting, og børnene prøver at huske ordene.

Et barn melder sig til at gå uden for døren et øjeblik, mens de andre gemmer en af tingene.

Barnet skal nu komme ind og gætte på, hvad der er forsvundet.

Hvis det er for nemt: Læg flere ting i bunken.

Hvis det er for svært: Fjern nogle ting fra bunken.

Man kan eventuelt putte den fjernede ting ned i en pose, som barnet kan føle på og bruge til at gætte sig frem ved.

Huskeliste

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Uddel papir og blyanter. Legen går ud på, at man vha. tegninger skal „skrive“ en huskeliste på de ting, man skal købe ind til et arrangement eller have med på udflugt osv.

Bagefter „læses“ listerne op.

Lister kan f.eks. laves over:

Hvad skal vi have med til stranden?

Hvad vil vi gerne finde i skoven?

Hvad ønsker jeg mig i fødselsdagsgave?

Hvad skal der købes ind til fødselsdagsfesten?

Hvad skal der i madkurven til søndagsudflugten?

Hvad skal vi bruge til juledekorationen?

Hvad skal jeg have med til overnatning hos min kammerat?

Synonymer

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Spørg børnene, hvilke to ord der betyder det samme ud af de tre nedenstående ord, som nævnes i træk.

Sig ordene langsomt, og giv tid til at tænke over dem.

Eksempler:

Vanter, Hue, Handsker
Næse, Navle, Tud
Venlig, Rar, Klog
Sjovt, Skægt, Langt
Gris, Ged, So
Stor, Kold, Kæmpe
Ven, Kammerat, Bror
Grine, Le, Fløjte
Hoppe, Rulle, Springe

Mave, Bagdel, Numse
Tude, Græde, Råbe
Sur, Vred, Trist
Puste, Snakke, Tale
Kat, Mis, Mus
Pige, Kvinde, Dame
Kigge, Lege, Se
Træ, Ild, Flamme
Søvnig, Sød, Træt

Bil, Gade, Vej
Jakke, Trøje, Frakke
Lytte, Høre, Lugte
Fjøllet, Modig, Skør
Kælk, Båd, Skib
Støj, Larm, Lyde

Kan børnene finde på andre ord, der betyder det samme?

Ord i ord

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Prøv at høre, hvilket ord der kommer, når I fjerner første bogstav af følgende ord. Sig først ordet tydeligt, og prøv nu at tage første bogstav væk, og sig det ord, der bliver tilbage:

Land	Hår	Kugle
Bord	Mål	Gris
Sur	Snød	Mur
Bål	Sti	Pude
Ris	Gabe	Sild
Sø	Fregne	Mand
Fugle	Grotte	Blomme
Skat	Støj	Plukke
Båd	Væg	Grød
Slange	Smaske	Snegl
Sko	Vild	Stå
Jord	Kost	

Med andre ord

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Tegn nogle af nedenstående ting, brug en bunke billedkort, eller find fotos i forskellige aviser og blade eller på nettet.

F.eks.: Båd, Drage, Flyvemaskine, Klovn, Cykel, Briller, Trolde, Hest, Cirkus, Løve, Raket, Vulkan, Appelsin, UFO, Indianer, Telefon, Computer m.m.

Find på flere ting, og få børnene til at hjælpe med til at finde billeder.

Bagefter spredes billederne ud på gulvet, og børnene skiftes til at trække et. Barnet kan eventuelt snakke med den voksne om, hvad det er, og hvordan man kan forklare ordet.

Barnet prøver nu at beskrive tingen, dyret eller personen med helt andre ord, og de andre børn gætter sig frem til, hvad tingen er.

Eksempel:

Appelsin: Man spiser det mest om vinteren. Den smager sødt. Den er en frugt. Den kan pilles i både. Den er orange.

Den, der gætter ordet hurtigst, prøver næste ord.

Snik-snak

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

A) Byt rundt på ord

Det er sjovt at bytte rundt på ord, så de kommer til at lyde fjollede. Her er en række sammensatte ord, hvor de to dele af ordet byttes om.

Sig ordene sammen. Først det lange ord og så hver af de to ord, der er i ordet. Bagefter byttes de to ord om, og det nye ord siges. Legen kan blive lettere at deltage i, hvis man tegner billeder af hver del af ordet og derefter sætter dem omvendt sammen og siger, hvad der „står“.

Eksempler:

Gummistøvle = Støvlegummi
Næsehorn = Hornnæse
Madkasse = Kassemad
Abekatte = Katteabe
Sæbeboble = Boblesæbe
Vingummi = Gummivin
Næsebor = Bornæse
Næsetip = Tipnæse
Øjenvippe = Vippeøjne
Øreflip = Flipøre
Fodbold = Boldfod
Leverpostej = Postejlever osv.

Find på andre underlige ord, eventuelt med hjælp fra en ordbog.

B) Erstat vokalen

Sangen „Tre små kinesere på Højbroplads“ er skæg at synge, fordi vokalerne i sangen erstattes af nogle andre.

Prøv på samme måde at erstatte forskellige korte ords første vokal med nogle andre vo-

kaler (a e i o u y æ ø å), og snak om, hvilke af ordene der lyder mest fjollede.

Når børnene forstår legen, kan de selv prøve.

Eksempler:

Blomst = Blimst, Blønst, Blænst, Blamst, Blånst.

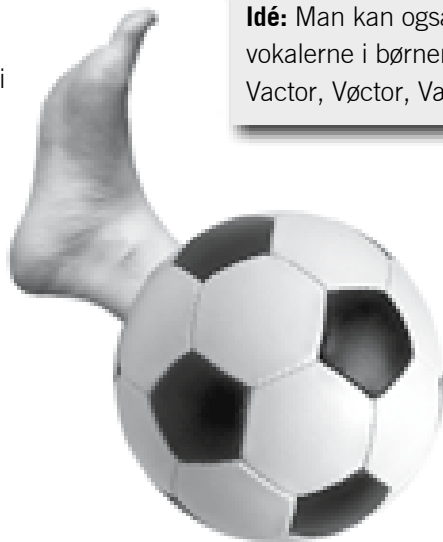
Pølse = Pilse, Pælse, Pålse, Palse, Pulse.

Æble = Åble, Øble, Ible, Able, Uble, Yble.

Bluse = Blåse, Blase, Blæse, Bløse, Blise, Blyse.

Lampe = Lumpe, Limpe, Lømpe, Læmpe, Lympe.

Idé: Man kan også prøve at bytte om på vokalerne i børnenes navne, f.eks. Victor = Vactor, Vøctor, Væctor osv.

C) Byt vokaler

Nu bliver det lidt sværere. De følgende ord er igen sammensat af to ord. Første vokal i det første ord skal byttes med første vokal i det andet ord.

Tag det ét skridt ad gangen. Nævn hvert ord, og snak om, hvilke to lyde i ordene der skal byttes om.

F.eks. rullepølse:

Sæt ø i rulle i stedet for u = rølle (børnene gentager ordet).

Sæt så u i pølse i stedet for ø = pulse (børnene gentager ordet).

Altså røllepulse (sig ordet sammen nogle gange).

Børnene skal ikke nødvendigvis forstå legen i starten. De skal bare gentage ordene, som er sjove at sige. Bagefter kan de finde på ord, som de får hjælp til at bytte vokaler på.

Ikke alle ord vil lyde lige skøre, men så gælder det om at finde frem til de sjoveste.

Andre eksempler:

Flødekager = Fladekøger

Solsikke = Silsokke

Strømpesok = Strompesøk

Næsetip = Nisetæp

Næsebor = Nosebær

Øreflip = Irefløp

Pølsemad = Palsemød

Farvekridt = Firvekradt

Sovebamse = Savebomse

Sæbeboble = Sobebeåble
osv.

Snak om ord

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Nogle ord fanger børns interesse mere end andre. Det kan være ord, som børnene synes lyder mærkelige, eller det kan være navne på figurer eller lignende, som børnene godt kan lide.

Snak med børnene om, om de har nogen særlige yndlingsord, og hvorfor de især godt kan lide disse ord. Eller tag udgangspunkt i ord fra nedenstående liste.

Har børnene eventuelt hørt ordene før? Hvilke kan de bedst lide? Hvilke lyder sjove? Hvad betyder de? osv.

Abekat	Dinosaur	Glorie	Kæreste	Orkester	Tordenvej
Astronaut	Djævel	Gorilla	Lianer	Papegøje	Trampolin
Ballademager	Drage	Gylle	Magi	Paryk	Trold
Bangebuks	Dronning	Heks	Marsmand	Pilot	Ufo
Bisse	Dværg	Helikopter	Medalje	Pjerrot	Vagabond
Blodtud	Eskimo	Hemmelighed	Meteor	Planet	Vampyr
Blæksprutte	Eventyr	Høvding	Millionær	Raket	Varulv
Brilleabe	Flagermus	Jaguar	Monster	Regnbue	Viking
Buksetrold	Flyvefisk	Jesus	Motorbølle	Robot	Vulkan
Bøhmand	Forhekset	Jungle	Mælkevejen	Skelet	Ørken
Bølle	Galakse	Karneval	Møgunge	Spilopper	
Chimpanse	Gartner	Klovner	Nullermand	Spøgelse	
Cowboy	Gebis	Kronprins	Nærig	Supermand	
	Genfærd		Orkan	Sørøver	

Lege med sætninger

Formålet med legene:

I dette afsnit gælder det om at sætte ordene sammen til sætninger. Jo sjovere ordene og indholdet af sætningerne er, jo nemmere er det at få børnene til at være med.

Legene skal „lokke“ børnene til at begynde at formulere sig og gøre sig overvejelser, som de har lyst til at dele med andre og derfor automatisk vil prøve at udtrykke i hele sætninger.

Der skal indimellem gives god plads og tid til at lade børnene manøvrere sig igennem en sætning i forsøget på at formulere sig forståeligt. Det er god træning.

Eftersom børnene må deles om tiden og skiftes til at få ordet, øver de sig samtidig i at lytte til hinanden.

Fjollesætninger

Aldersgruppe: Fra 4-5 år og ældre. De yngste kan tit høre, at noget er galt med sætningerne, men skal have mere hjælp til at rette ordene.

Dét, at sætningerne er fjollede, motiverer børnene til at lytte og lege med.

A)

I de følgende sætninger skal børnene gætte det modsatte ord, som det sidste ord skal erstattes med:

Da jeg skulle gøre klar til ride på hesten, fik den først sadlen **af** (børnene: „*Nej, den fik sadlen på!*“).

Jeg måtte have lygterne tændt på cyklen, for vejen var helt **lys**.

Jeg hoppede og dansede rundt hele dagen, fordi jeg var så **sur**.

Jeg svedte så meget, at jeg måtte tage noget tøj **på**.

Vi grinte i to timer, fordi filmen var så **trist**.

Min finger blødte så meget, at jeg måtte tage et plaster **af**.

Jeg brændte tungen på teen, fordi den var meget **kold**.

Jeg spiste en stor portion mad, fordi jeg var så **mæt**.

Det regnede så meget, at jeg til sidst var helt **tør**.

Min moster kunne ikke komme ind ad døren, fordi hun var for **tynd**.

Jeg fik lov at være op hele aftenen og kom først i seng, da det var meget **tidligt**.

Jeg kunne ikke spise hele pizzaen, fordi den var alt for **lille**.

Min farmor når aldrig at tage telefonen, fordi hun er alt for **hurtig**.

Min far kan røre loftet med hånden, fordi han er så **lav**.

Det var så varmt i sommerferien, at jeg hele tiden **frøs**.

Prøv sammen med børnene at finde på flere sætninger, hvor der siges det modsatte af, hvad man egentlig skal sige.

B)

Lidt sværere. Fra 5-6 år og ældre.

Følgende sætninger siges af den voksne med tryk på de to ord med fed skrift. Børnene lytter og skal prøve at rette ordene efter hver sætning.

Jeg købte **penge** for alle mine **æbler**.
(børnene råber NEJ og skal nu sige den rigtige sætning)

Hver aften sidder vi rundt om vores **mad** og spiser vores **bord**.

Jeg elsker, når jeg spiller fodbold og får sparet **målet** lige ind i **bolden**.

Jeg har en **mus**, som er vild med at fange **katte**.

Da jeg var baby, ville jeg have **bolcher**, men i dag vil jeg hellere have **sut**.

Op mod jul stiller vi altid en portion **nisser** frem til vores **grød**.

Jeg elsker at ligge på vores **fjernsyn** og se en masse **sofa**.

Lørdag går jeg til bageren sammen med min **kage** for at spise en **søster**.

I sommer kørte jeg til København i **mormor** for at besøge **toget**.

I går legede jeg hele dagen med at kaste en **hund** til min **pind**.

Jeg har lært at synge en **guitar**, mens jeg spiller på **sang**.

Far siger, at jeg skal spise min **børnehave**, før jeg tager i **havregryn**.

Om morgenen hjælper jeg tit med at smøre **bordet** og dække **madpakker**.

Næste gang sætningerne siges, kan endnu flere af børnene være med og huske, hvad ordene skal rettes til.

Find eventuelt på andre fjollesætninger sammen.

Skriv breve

Aldersgruppe: Fra 4-5 år og ældre.

Mange børn godt lide at lege, at de skriver et brev til nogen, f.eks. til en bedsteforælder eller en kammerat.

De mindste kan tegne de ting, som de gerne vil fortælle om, mens de større børn kan få hjælp af den voksne til at skrive nogle ord eller sætninger, som de finder på og gerne vil have med i brevet.

Bagefter kan børnene „læse“ brevet op for hinanden eller for den voksne.

Skriv avis

Aldersgruppe: Fra 5-6 år. De mindre børn kan godt være med, hvis de får hjælp fra de større børn eller en voksen.

I små eller større grupper kan børnene prøve at lave en „avis“ med bogstaver, tegninger, fotos, eventuelt et lille rim, de har været med

til at digte, eller en remse, som den voksne hjælper med at skrive ind. Der kan også klippes ord og billeder ud fra blade og sættes i avisen. Bagefter kan børnene „læse op“ for hinanden fra hver deres side i avisen. Avisen kan eventuelt trykkes, så alle får et eksemplar med hjem.

„Skelet i tordenvejr“

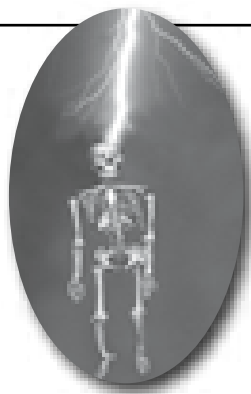
Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

I to forskellige bunker lægges billeder af henholdsvis levende væsner og ting (udklip eller tegninger) med billedsiden nedad:

I den ene bunke er der mennesker, dyr, mærkelige væsner, konger og dronninger, alt efter hvilke billeder man kan finde frem til.

I den anden bunke er der forskellige ting som f.eks. et skib, en bold, en motorcykel, en faldskærm, et lyn, et træ, en telefon, en vandpistol osv.

Nu trækker børnene et billede fra hver bunke, f.eks. et SKELET og et LYN, og skal prøve at lave en sætning:

„Skelettet bliver ramt af et lyn“
eller

„Et skelet i tordenvejr“

En KAT og en TELEFON kan blive til:

„Katten snakker i telefon“

eller

„Katten ringer til sin mor“.

Dette kan der komme nogle ret absurde og sjove sætninger ud af.

Barnet kan få hjælp fra de andre eller fra den voksne, når sætningen skal formuleres. F.eks. kan den voksne spørge: Hvad vil katten gøre med telefonen? Eller: Hvem vil den gerne ringe til?

Sort snak og volapyk

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

A) Sæt en anden konsonant på

Prøv at opfinde egne volapykord eller volapyksætninger, f.eks. ved at sætte D eller G eller andre konsonanter foran alle ord i en sætning.

Nogle børn er ret gode til det, mens det er alt for svært for andre. Så det skal kun være for dem, der har lyst.

Legen er god træning i at præcisere udtalen og træne mundstillingen.

Eksempel med D:

„Nu skal vi børste tænder = du dal di dørste dænder“.

Eksempel med G:

„Min mor kan gå på næsen = gin gor gan gå gå gæsen“.

Start eventuelt nemt med tre ord, og put så flere ord på.

B) Tag konsonanten af

Prøv også at tage den første konsonant af ordene i en kort sætning.

Eksempler:

„Se solen på himlen = e olen å imlen“.

„Min hund ka li at gå tur = in und an i at å ur“.

Snak sort snak når som helst for at træne sproget: På legepladsen, på udflugt eller f.eks. ved bordet:

„Ad iser u?“ (Hvad spiser du?)

„Ølse å ugbrød“ (pølse på rugbrød) osv.

C) Kuk i taletøjet

Prøv at udtale en bestemt sætning eller remse med en ny udfordring hver gang:

F.eks.:

- At tungen ikke må røre ganen
- At læberne ikke må røre hinanden
- At fortænderne ikke må røre underlæben
- At tænderne hele tiden skal være bidt sammen
- At læberne skal være presset sammen, og man kun må tale ud af et hul i den ene side
- At munden skal være spærret højt op
- At man skal smile bredt, mens sætningen siges
- At man skal række tunge, mens man snakker

Tænk på en ting

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Når man udformer lege som gåder og gættelege, bliver dét at lege med sproget meget mere interessant, og børnene øver sig helt automatisk i at formulere sætninger, idet de skal stille spørgsmål i legen eller beskrive en eller anden ting, som de andre skal gætte.

Børnene skiftes til at tænke på en eller anden genstand. De nævner en enkel oplysning først, derpå én ekstra ting ad gangen, så det hele tiden bliver lidt lettere:

- Jeg tænker på noget, som er aflangt.
- Den kan bruges, når man står op om morgenen eller går i seng.
- Den kan have alle mulige farver.
- Den har en slags tætte hår i den ene ende.
- Den bruges på tænderne.

osv.

De andre børn må stille alle mulige spørgsmål, men kan kun få „ja“ eller „nej“ svar. Spørgsmålene og forslagene bliver ved, indtil nogen gætter tingen.

For at begrænse gætteierne kan man lave en regel om, at hvert barn kun må komme med ét gæt.

Den første, der gætter ordet, må finde på et nyt.

Legen kan også afgrænses ved, at tingene, der tænkes på, skal befinde sig i lokalet. Børnene siger f.eks.:

- Det, jeg har set på, kan man bruge til at bygge noget af.
- Der er mange dele i.
- Det kan blive både højt og langt.

Nu kan de andre kigge rundt og prøve at få øje på tingen, mens de gætter.

Ting fra naturen

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Tag på en lille udflugt ud i naturen: Til skoven, til en park, til stranden eller et andet sted hen, hvor der er enten træer, grene, blomster, sten eller skaller.

Hvert barn får en plasticpose med og skal nu finde noget fra naturen at tage med hjem (ikke for stor en ting). Det kan være noget, der er rundt, blødt eller hårdt, noget, som dufter, stikker eller andet.

Senere samles man og beskriver tingene for hinanden.

Man kan nævne dufte, former, farver og andre egenskaber eller snakke om, hvilke dufte, farver osv. man bedst kan lide.

Hvert barn prøver at beskrive sin ting så godt som muligt.

F.eks.:

- Det her er en kogle, den dufter af jul, og den stikker lidt.
- Det her er en flot sten. Den er hård og lidt kold.
- Her er en lille blomst. Den er gul, og den dufter godt.
- Jeg har fundet en lang pind, som er spids i den ene ende og ret glat.

Nogle børn kan godt lide at snakke om naturen og om ting fra naturen, mens andre ikke gider. I så fald kan de bare sidde og lytte med, når de andre fortæller.

Fortælling & indre billeder

Formålet med legene:

Vandrehistorier og god sladder har altid eksisteret. Vi elsker at høre en god historie, og så er det egentlig mindre vigtigt, om den er sand eller falsk, bare den kan pirre vores nysgerrighed og sætte gang i en indre strøm af billeder.

Før radio, tv, ugeblade osv. kom til verden for at underholde os, levede nogle mennesker af at gå rundt imellem huse og gårde og fortælle gode historier til gengæld for mad og logi. Jo bedre fortællere de var, jo bedre mad og drikke faldt der af, så sagn og myter blev krydret med uhygge, had og kærlighed, dødelig hævn, spøgelse, hekse og trolde og

alle de store følelser, der kunne fængsle lytterne.

I dag læser vi voksne dagligt gode historier i aviser, bøger og sladderblade, men børnene, der endnu ikke selv kan læse, er afhængige af os voksne og vores fortællelyst for at opleve den vigtige fortælling. Der skabes masser af indre billeder i hovedet på et barn, så snart det hører en historie. Billederne præges af barnets egne oplevelser og erfaringer, og hvis barnet herefter skulle fortælle historien videre, ville den af samme grund være forandret. I mellemtiden har den været med til at give ny viden og nye erfaringer, udfordre fantasien og bearbejde forskellige følelsesprocesser. Måske har fortællingen endda også vist metoder til konfliktløsning, som barnet kan bruge senere.

Billedbøger med aktiv deltagelse (dialogisk læsning)

Aldersgruppe: Fra 4-5 år og ældre.

Når der læses op af billedbøger, så prøv følgende:

- Giv plads til at diskutere tekst og billeder hen ad vejen.
- Stil spørgsmål til bogens og billedernes indhold.
- Lad børnene snakke med og øve sig i at genfortælle historien eller eventuelt fortælle, hvad der gjorde størst indtryk på dem.

Hvis vi vil have børnene til at fortælle og formulere sig, må vi både skabe fortrolighed og så vidt muligt stille meget konkrete spørgsmål. Vi må lytte aktivt og ikke være halvt beskæftiget med noget andet, ellers mærker børnene den halvhjertede interesse og gider ikke svare. Og i stedet for at spørge alt for åbent: – „Hvad synes du om historien?“ kan man f.eks. spørge:

- „Hvad gjorde kongen i historien?“
- „Kunne du lide ham?“
- „Hvem var sur på ham?“
- „Hvad skete der med ham til sidst?“

Man skal stille et spørgsmål ad gangen, der lægger op til konkrete, overskuelige svar.

Hvis man i snakken prøver at følge barnets tanker og fange, hvad barnet særligt interesserer sig for, så er der mulighed for en længere samtale.

Start med at bruge billedbøger, enten nogle med kort tekst, rim eller remser, eller bøger, der kun har billeder og ingen tekst. Her er der en masse at snakke om i tegningerne. På hver enkel side kan man snakke om, hvad der foregår på billederne. Igennem bogen kan man stille spørgsmål til forløbet:

- Hvad synes I om dén udvikling?
- Hvad tror I nu, der vil ske?
- Hvordan har pigen eller drengen det i bogen?
- Hvad er det, hovedpersonen skal gøre?
- Hvad synes I om slutningen?
- Gør bogens slutning jer glade eller kede af det?
- Hvilken figur i bogen kan I bedst lide?
- Kunne bogen have sluttet anderledes? osv.

Børnene leger med at formulere tanker og følelser, tage stilling, overveje situationer og bruge fantasien. På den måde bliver det interessant, for de er ikke bare lyttere til historien, men med i den, med til at diskutere den og måske endda med til at foreslå ændringer til historien eller dens slutning.

Tag god tid til at snakke om de ting, der fanger børnene, men hvis en større gruppe lytter med, skal det selvfølgelig heller ikke blive alt for uddybende og kedeligt.

Med fortælling og eventyr kan man prøve at læse et afsnit ad gangen og indimellem stoppe op og snakke om handlingen.

Idé: Husk at oplæsningen altid kan gøres mere spændende med lyde som stemmeskift, høj og lav stemmeføring, trampen, fløjten og klappen. Ligesom i „De tre bukke bruse“, som tidligere nævnt, hvor det er oplagt at bruge lyde, tramp og ændre stemme.

Læs evt. historien nogle gange, mens børnene skal øve sig i at sige som bukken og trolden de rigtige steder gennem fortællingen.

Ligesådan med andre historier. Børnene er i så fald nødt til at koncentrere sig om oplæsningen for hele tiden at være klar til at supplere med lydeffekter.

Kasse med hemmelige ting

Aldersgruppe: Fra 4-5 år og ældre.

Man kan lave en kasse eller en pose, hvor der er skjult en masse forskellige ting: bøger, spil, legetøj, tegninger, billedkort osv. (Mange store biblioteker udlåner i øvrigt tit sådanne sprogkufferter fyldt med bøger og spil).

Børnene i gruppen skiftes til at tage en ting op og tale om den, finde en sang, der passer til, eller finde på en lille historie.

En tosset historie

Aldersgruppe: Fra 5-6 år, men mindre børn kan også lytte med.

Læs følgende historie op (eller find selv på lignende historier).

Børnene skal protestere, hver gang noget ikke er rigtigt, og derpå rette fejlen:

En lille rød bil var engang ude for at **gå**. (*Børnene: Nej, køre!*).

Den slingrede og kørte ind i et æbletræ, så et lille rødt æble faldt **op**.

Bilen spiste æblet og kørte videre. Den kom forbi en mark, hvor en hest stod og **gøede**.

Så kørte den videre og kom forbi et cirkus, hvor en tryllekunstner lavede **linedans**.

Bilen elskede cirkus, så den købte en billet og bagefter en sodavand, som den straks **spiste**.

Bagefter kørte den hen til en tankstation og fyldte sig op med **mælk**.

Efterhånden begyndte det at blive mørkt, så bilens lys måtte **slukkes**.

Snart blev den lille bil træt, den fandt et hotel med en stor seng, som den straks lagde sig ned for at **vågne på**.

Næste morgen stod den op og vaskede sig godt, så den blev helt **beskidt**.

Så kørte den hjem til mor og far og fortalte om sin tur. Og mor og far grinede og gav den kys og var meget **kede af det**.

Eventyr

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Eventyr er fyldt med godt og ondt, kærlighed og had, frygt, moral og retfærdighed, som alt sammen er guf for 5-6-årige, der så småt er begyndt at gøre sig overvejelser om livet. Eventyrerne er derfor vigtige for at give børnene nye erfaringer, stimulere deres fantasi, præsentere løsningsmodeller til forskellige problemstillinger m.m.

Start med korte og simple eventyr, og genlæs eventuelt eventyret nogle gange over en periode. Første gang læses eventyret bare op for børnene.

Efter nogle få gange kan børnene huske en del af historien og kan begynde at deltage i oplæsningen ved f.eks.:

- At repetere nogle af sætningerne eller ordene
- At genfortælle afsnit eller fortælle lidt om nogle af figurerne
- At sige lyde, f.eks. efterligne vinden, regnen, sneen eller havet

Børnene aktiveres i historien og sproget, som derfor bliver mere interessant at lege med.

Dukken fortæller

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Dukketeater, finger- og hånddukker eller tøj til udklædning kan bruges som inspiration til at fortælle og dermed træne sproget.

Med dukkerne i hånden eller ved hjælp af udklædning får børnene tit lyst til at prøve at fortælle en historie. Man kan lave forestillinger for hinanden, eller to børn kan føre dukkerne til et dukketeater, mens de andre hjælper til med handlingen.

Der kan også tages udgangspunkt i en historie eller et eventyr, som børnene kender godt eller har fået læst højt nogle gange. Hver gruppe kan så stå for et afsnit eller et kapitel af fortællingen, som bagefter stykkes sammen ved, at børnene på skift fremfører deres lille bid af den.

Indre billeder

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Når historier læses eller fortælles højt i stedet for at vises som billeder og film, kan barnet selv vælge, hvilke indre billeder der får adgang, og hvilke (f.eks. de mere uhyggelige) der skal holdes ude.

Fortæl et kort eventyr eller en lille historie, der sætter gang i fantasien. Det er vigtigt, at også den voksne er motiveret, når der fortælles eller læses op, og at man derfor vælger en historie, som man selv kan lide.

Fortæl første del af et eventyr, og gem resten til senere. Børnene skal kun lige nå at møde historiens figurer og problemstilling. Vælg et eventyr, der kan vække børnenes nysgerrighed og røre noget i dem følelsesmæssigt for at stimulere deres fantasi og interesse.

Man kan også vælge at fortælle starten på en selvdigtet historie:

F.eks.:

„Der var engang en konge, der så meget mærkelig ud.

Han gemte sig i et lille skævt slot langt oppe i bjergene og havde kun dyr som venner, for han ville ikke have, at andre mennesker skulle se ham.“

Efter den lille historie skal børnene tegne kongen, slottet og dyrene, sådan som de forestiller sig dem. Personlige erindringer og erfaringer vil præge tegningerne og måske inspireres børnene til at digte videre på historien og figurerne, mens de tegner.

Bagefter kan gruppen snakke om oplevelsen. De, som har lyst, kan fortælle om tegningerne og dermed fortælle deres egen version af historien. Man kan hjælpe dem lidt på vej,

når de kører fast, og sørge for, at der er ro fra de andre børn, mens nogen fortæller.

Idé: Da man som voksen kender mange gamle eventyr næsten udenad, kan man eventuelt ud fra hukommelsen og med egne ord prøve at genfortælle et af H.C. Andersens eller Grimms eventyr. Dermed kan vi digte, lægge til og trække fra og først og fremmest være i øjenkontakt med børnene og være mere frie i fagter og kropssprog under fortællingen.

Skyggeteater

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre. De små kan dog godt prøve at lave skyggefigurer.

Brug en kraftig spot eller lampe til at lyse på en hvid væg eller et lærred, og lad børnene skabe figurer med deres hænder. De ældste børn kan nu fortælle om deres figurer, og hvad de laver, eller børnene kan sammen opføre et lille skyggeteater med de forskellige skyggefigurer.

Fortæl en oplevelse

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Børns lyst til at fortælle styrkes naturligvis ved at tage udgangspunkt i emner, der betyder noget for dem. De skal derfor her tænke over en oplevelse de har haft. Det kan være en særlig god dag, en ferieoplevelse, et møde med et spændende menneske, et land, man har besøgt (eller kommer fra), den første ven, man fik, den første flyve- eller sejltur osv. Temaer kan også være at fortælle om det dyr, man bedst kan lide, eller om en fritidsinteresse.

Først tegner børnene nogle „billedstikord“ på et stykke papir for at huske oplevelsen bedre.

Derefter skiftes de til at fortælle de andre om oplevelsen. Med en større gruppe kan historierne eventuelt fordeles over nogle gange.

Fortælleren skal have ro til at fortælle, og bagefter kan de andre børn og den voksne stille spørgsmål. Børnenes historier vil tit lukke op for lignende interesseområder i de andre børn, som nu inspireres til også at prøve at fortælle selv.

Min yndlingsbog

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Lad børnene skiftes til at tage en yndlingsbog med i børnehave, som de skal præsentere for de andre. Tit har børn hørt en bestemt bog så mange gange, at de kan den næsten udenad.

Skift altså roller, og lad børnene „læse“ deres bøger højt for den voksne og for hinanden, eventuelt to og to eller i en mindre gruppe. Børnene får på denne måde masser af træning i at fortælle og formulere sig.

Barnet kan også bare fortælle om bogen, og hvorfor han/hun godt kan lide den.

Hvis det er rim og remser, kan de andre børn eventuelt lære et par vers.

Fortælling med forhindringer

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Alle børn skal vælge et eller andet navneord, gerne en fjollet ting eller et ord, de godt kan lide at sige.

Sig først ordene højt hele vejen rundt med „en“ eller „et“ foran, f.eks. en sparegris, en hoppetrold, et springvand, en bussemand, et puslespil, en hat, en snegl, et tøjskab.

Nu begynder den voksne at læse op af dette lille eventyr eller lignende hjemmedigtede historier. Ved hver stiplede linje peger den voksne ud på et barn, der siger sit ord:

Der var engang ... (peger ud på et barn og rammer f.eks. „en snegl“), som mødte ... (f.eks. „et puslespil“). Skal vi ikke gå en tur i (en/et ...), spurgte den første, men den anden ville hellere spise (en/et ...). Så gik de hen ad (en/et ...) og opdagede pludselig (en/et ...), som legede med (en/et ...).

Et sted oppe fra himlen faldt der i samme øjeblik (en/et ...), som landede oven på (en/et ...) og blev til (en/et ...).

Ingen troede deres egne øjne og kaldte straks på (en/et ...), der kom susende i (en/et ...).

Den underlige rumtingest blev lagt på (en/et ...) og kørt ind til (en/et ...), hvor den blev opereret.

Her fik den (en/et ...) syet ind i maven, og på hovedet blev der anbragt (en/et ...).

Nu kunne den endelig grine og gå rundt igen. Den giftede sig straks med (en/et ...) og købte (en/et ...), som den rejste tilbage til rummet i.

Det hele bliver en mærkelig volapykhistorie, men det lyder sjovt, og børnene deltager hele tiden aktivt. De kan enten sige deres ord efter tur i rundkredsen eller sige det, når den voksne peger på dem under fortællingen.

Fortæl om en årstid

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

De forskellige årstider minder os om mange oplevelser og kan derfor være et godt udgangspunkt for snakkeemner.

Bed her børnene om at beskrive en årstid og sige alt, hvad årstiden minder dem om.

Eksempler på spørgsmål:

- Hvordan er vejret på denne årstid?
- Hvad laver I mest på det tidspunkt af året?
- Er I mest inde eller ude?
- Hvad spiser I meget af i denne tid?
- Er der nogen særlige dufte eller farver, I godt kan lide ved årstiden?
- Hvem besøger I?
- Hvordan ser naturen ud?
- Hvad slags tøj har I på?
- Hvad sker der med solen?
- Er dagene korte eller lange?
- Hvad er det bedste og værste ved årstiden?

Snakken kan eventuelt enten slutes af eller startes med at tegne den pågældende årstid (eller noget der har at gøre med årstiden).

Genfortæl sidste kapitel

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Ved oplæsning fra en tyk bog over en længere periode, med et afsnit ad gangen, kan det være en god ide at lade børnene genfortælle sidste kapitel (fra i går eller sidste uge), inden man læser det næste.

Spørg til, hvad børnene kan huske fra sidst, og få dem til at formulere så mange detaljer som muligt.

Barnet „fortæller“

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Farverige illustrationer inspirerer børn til at spørge, snakke og fortælle. Lån forskellige billedbøger, gerne nogen uden tekst, men alle kan bruges, bare der er mange billeder i.

Barnet kigger på billederne og skal nu fortælle om dem for den voksne eller for de andre børn ud fra sin egen fantasi om, hvad hun/han forestiller sig, at der sker.

Som start kan barnet eventuelt bare beskrive billederne i bogen. Senere begynder det måske at fantasere mere om, hvad der sker i historien og gætte på, hvordan handlingen videre forløber.

„Fortællingen“ kan foregå enten med et enkelt barn eller med flere børn, der supplerer hinanden.

Egne weekendfortællinger

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

De, der gerne vil, kan prøve at få en slags hjemmeopgave i weekenden. De skal enten få læst en historie højt derhjemme eller se et program i fjernsynet, som de ugen efter fortæller for hinanden. Det kan f.eks. være en dyrefilm, en naturudsendelse, en tegnefilm eller en børneudsendelse efter eget valg. Hovedsagen er, at de oplever noget, som de har lyst til at prøve at fortælle om.

Gåder og vitser

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Gåder og vittigheder er geniale små fortællinger, der får os til at folde ørerne ud, fordi de er sjove og kræver, at vi tænker os om. Er man ikke typen, der har 500 vittigheder eller gåder for børn liggende på rygraden, findes der heldigvis masser af den slags på biblioteket.

Når den voksne har fortalt vittigheder og gåder nogle gange, vil nogle af børnene måske gerne forsøge sig.

De børn, der ikke kender nogen gåder udenad, men gerne vil prøve at fortælle, kan indøve en sammen med den voksne og bagefter øve sig i at sige den højt. Børnene kan eventuelt før de hører svaret få mulighed for at diskutere gåden, stille spørgsmål eller foreslå løsninger.

Eksempler på gåder:

- Hver dag går den ud for at finde mad, men den forlader aldrig sit hus. Hvem er det? (*Sneglen*)
- Hvem er det der har vinger og ikke kan flyve? (*En mølle*)
- Hvad hedder børn af bier? (*Babyer*)
- Hvad for nogle nødder har ikke nogen skal? (*Pebernødder*)
- Hvad er det korteste ord for en musefælde? (*Kat*)
- Hvad går hele vejen igennem en by uden at bevæge sig? (*En vej*)
- Hvad hedder Postmand Per, når han har fri? (*Per*)
- Hvad kan gå gennem ruden uden at slå den i stykker? (*Lyset*)
- Hvad er dét, der går og går og ingen vegne kommer? (*Uret*)
- Hvad er det, som aldrig bruger sine tænder til at spise med? (*Kam / Rive*)
- Hvad er det, der kommer først ind ad døren? (*Nøglen*)

Idé: Der findes også gåder, som man kan snakke noget mere om, som eksempelvis følgende:

En mand gik hver dag, når han kom hjem fra arbejde, ind i elevatoren og trykkede på en knap. Han stod ud på 8. etage og gik de sidste to etager op til sin lejlighed på 10. etage. Hvorfor? (Han var dværg og kunne kun nå op til 8. knap).

Min yndlingsfigur

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Hvert barn laver en lille bog med sin yndlingsfigur, som han/hun selv vælger. Det kan være en bog om en kat, et rumvæsen, en dinosaur, en tegneseriefigur eller lignende. Ved hjælp af aviser og blade, egne tegninger, fotos fra internettet osv. finder I frem til en masse billeder om emnet og klistrer dem i bogen.

Når den er fyldt ud, præsenterer børnene hinanden for deres yndlingsfigur i bogen, viser billeder frem og fortæller.

Hvis bogen handler om et bestemt dyr, kan de f.eks. fortælle om:

- Hvorfor de kan lide netop dét dyr.
 - Hvor dyret normalt lever.
 - Hvordan dyret siger.
 - Hvad dyret spiser.
 - Om det jager andre dyr.
 - Om det er fjende eller ven med mennesket.
- osv.

De andre børn og voksne kan stille spørgsmål til det barn, der fortæller.

Vandrehistorie

Aldersgruppe: Primært for de ældste børn, men alle kan godt være med, hvis de små er sammen med et større barn, hvor de sammen trækker kortene op. De små bliver altså mest lyttere, men samtidig inddrages de i legen og fortællingen.

Brug enten nogle billedkort fra billedlotteri og memory, brug udklip af figurer fra forskellige blade, eller print billeder fra nettet.

I kan også selv tegne billeder ved brug af ideer fra eventyrenes verden: Hekse, katte, prinsesser, konger, dronninger, nisser, trolde, havuhyrer, hunde, heste, drager, slotte, bjerge osv.

Bland, og læg billederne i en bunke med billedsiden nedad.

Sid i rundkreds. Den voksne trækker et billede og starter en tilfældig historie, og børnene trækker et billede eller to, som de fortsætter historien ud fra. Alle børn fortæller blot nogle få ord eller linjer, før historien gives videre til den næste.

Den voksne kan hele tiden gå ind og hjælpe eller supplere, men børnene skal have lidt tid til at prøve at formulere sætningerne selv, da dette er en god træning.

Historien må godt udvikle sig til en ren volapykhistorie, det vigtigste er, at børnene øver sig i at fortælle og lytte til hinanden.

Digt videre ud fra et billede

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

Den voksne viser børnene et simpelt billede eller en tegning, som skal lægge op til fortælling.

Find billeder i blade, aviser eller på nettet, der kan bruges til formålet.

Billedet kan f.eks. være:

- En mørk skov
- Et hul i et træ
- En kroget sti der forsvinder ind i skoven
- Nogle bjerge
- Et forfaldent hus
- Et barn med en kuffert, der stiger på et tog
- En båd fuld af mennesker
- En gammel kone med en kurv

Børnene studerer billedet, og den voksne stiller spørgsmål, f.eks.:

- Hvad ser I på billedet?
- Hvad tror I, der lige er sket?
- Hvad tror I, der skal til at ske?
- Hvem træder ind i billedet lige om lidt?
- Hvad tror I, at han/hun/den vil?

Den voksne supplerer hele tiden med spørgsmål, når børnene har sagt noget om billedet og handlingen.

Den voksne sørger også for, at alle børn bliver spurgt om noget og får mulighed for at komme med deres bidrag til fortællingen.

Idé: Alle sætninger kan eventuelt blive skrevet ned hen ad vejen, så historien kan blive læst op i sin helhed senere.

Fortælling med punktumlyde

Aldersgruppe: Fra 5-6 år og ældre.

De ældste førskolebørn er så småt begyndt at beskæftige sig med ord og bogstaver på skrift, og det er vigtigt, at de første oplevelser med det skriftlige bliver positive.

Fortæl børnene, hvordan punktum og komma henholdsvis slutter og opdeler en række ord i en skriftlig historie.

Find nu på nogle korte lyde for punktum og komma, f.eks. håndklap, frøkvæk, kysselyd, tramp, slag med tungen eller lignende.

Læs derpå en historie op, og lav et tegn med hånden, når der er et punktum eller et komma. Lav f.eks. en prik i luften for punktum og en hurtig streg i luften for komma, som børnene nu skal sige lydene for.

Fortællingen kommer til at lyde sjov, og børnenes aktive deltagelse skærper deres koncentration og interesse.

Speakers corner / talerstolen

Aldersgruppe: Fra 6 år.

Sæt en kasse eller en stol frem, som børnene kan stille sig op på for at sige et eller andet. De kan f.eks. fortælle om noget, de gerne vil og hvorfor. Eller om noget, de synes er rart, og hvorfor alle derfor burde gøre det.

Eksempler fra en børnehave:

„Jeg synes, at alle børn skulle have lov til at have en hund, fordi de er søde.“

„Jeg synes, at alle skulle gå til fodbold, fordi det er sjovt.“

Den voksne kan starte med at vise et eksempel, og derefter kan de børn prøve, som gerne vil. Når man står på stolen, har man ordet, og de andre skal lytte. Man kan vælge at stå der blot et øjeblik eller måske prøve lidt længere og uddybe sin „tale“.

Legen kan udvides med, at der må stilles spørgsmål fra voksne og børn, hvis taleren ønsker det.

Samtalelege

Formålet med legene:

De ældste børn begynder efterhånden at spekulere over alt muligt, og samtalelege er her gode til at træne børnene i at tale, lytte til hinanden, formulere sig og gøre sig overvejelser.

Hvis børnene i gruppen eksempelvis driller, mobber eller er hårde ved hinanden, er det naturligt at bruge ekstra tid på at snakke med gruppen om, hvilke ord man bruger, når man er sammen, hvilke ord der er rare ord, som vi bliver glade for, og hvilke vi bliver kede af. Hver gang problemet opstår, kan emnet tages op, og børnene bliver langsomt

mere bevidste om, hvordan de snakker til hinanden.

Alle nære problemer, kulturelle oplevelser eller aktuelle emner i børnenes liv og dagligdag er oplagte at bruge som udgangspunkt for snakke, hvor følelser kan blive formuleret, løsninger kan diskuteres, og sproget samtidig bliver trænet. Også små dramalege, forskellige spil og andre lege, der inspirerer de ældste børnehavebørn til kommunikation, er ideelle til at træne deres evner for samtale.

Sanselege

Aldersgruppe: Fra 4-5 år og ældre.

Brug sanserne i følgende sanselege, og snak med børnene om, hvad de oplever.

A) Mærk en ting

Den voksne lægger forskellige ting, én ad gangen, i en pose, uden at børnene ser den pågældende genstand.

Børnene skiftes til at stikke hånden ned og mærke på den ting, der er blevet puttet deri. Når alle børn har mærket, snakker de om, hvad det kan være, og når tingen er gættet, lægges en ny i posen.

Eksempler på ting der kan mærkes på: En tandbørste, en teske, en sko, en grankogle, en legetøjsbil, en mandarin, en tændstik, en skrue, en valnød, en blyantspidser, en isterning, en kam, et viskelæder ...

B) Hør en ting

Næste sanseleg laves med lyde, hvor en voksen går om bag et forhæng eller lignende og frembringer en lyd med en medbragt genstand, som børnene skal gætte. Børnene skal snakke om, hvad lyden er, og blive enige om et forslag. Senere kan de på skift prøve at lave en lyd, som de andre skal gætte. Børnene kan også, med forældrenes hjælp, finde en ting derhjemme med en særlig lyd og tage den med næste dag.

Eksempler på ting der laver lyde: Knække en nød, skrive på et stykke papir, spidse blyant, bide i et æble, rasle med nøgler, bladre i en bog, krølle eller rive papir i stykker, hælde vand i et glas, klippe med en saks, tromme fingre, knipse, puste en ballon op.

C) Duft og smag på ting

Her får børnene bind for øjnene og skal lugte til forskellige madvarer

Børnene sanser f.eks. fem ting efter hinanden og skal bagefter diskutere tingene. Holdet kan også deles i to grupper, der skiftes til at afprøve ting på hinanden (ting som den voksne af gode grunde er med til at udvælge!).

Eksempler på ting at dufte til: En blomst, et stykke ost, sæbe, noget håndcreme, et stykke pølse, en tomat, forskellige krydderier, et æble og andre frugter der dufter.

Ting at smage på: Et hindbær, et solsikkefrø, et stykke skinke, et stykke riskiks, forskellige grøntsager og frugter osv. Skift f.eks. mellem lette og lidt sværere smagsprøver.

Brug fantasien

Aldersgruppe: Fra 4-5 år og ældre.

Den voksne stiller følgende (eller lignende) spørgsmål, der udfordrer børnenes fantasi og derefter „diskuteres“:

- Hvad ville I gøre, hvis I var alene hjemme en hel dag og måtte lave lige, hvad I havde lyst til?
- Hvad ville I gøre, hvis I en aften fandt en hemmelig dør bag ved et skab i jeres værelse?
- Hvad ville der ske, hvis mennesker pludselig blev så små som mus?
- Hvor ville I flyve hen, hvis I pludselig havde vinger og kunne flyve?
- Hvad ville I gøre, hvis I pludselig fik en tryllestav og kunne trylle alt frem, som I ønskede?
- Hvad ville I gøre, hvis et spørgsmål pludselig kom og sagde goddag?
- Hvad ville der ske, hvis jordkloden var lavet af slik?
- Hvad ville I gøre, hvis I fandt en pose penge på fortovet?
- Hvad ville I vælge at være, hvis I kunne prøve at være et bestemt dyr for en dag?
- Hvem ville I vælge at være, hvis I kunne prøve at være en anden person for en dag?
- Hvad ville I gøre, hvis I mødte en lille grøn marsmand, der sad og græd?
- Hvor ville I helst være, hvis alle huse forsvandt, og I skulle finde et sted i naturen at bo?
- Hvad ville I gøre, hvis I pludselig ikke kunne snakke en hel dag?
- Hvad ville der ske, hvis Jeres cykel en dag ikke ville stoppe men blev ved med at cykle?
- Hvad ville der ske, hvis solen en dag ikke gik ned, og det blev ved med at være lyst?
- Hvad ville der ske, hvis solen en dag ikke stod op, og det hele tiden var mørkt?

Aktuelle emner

Aldersgruppe: A er for både små og store, mens B og C mest er for de ældste.

A) Bøger der bearbejder emner:

Billedbøger kan være meget anvendelige i forhold til at tage relevante emner op som f.eks. at blive mobbet, at være handicappet, at opleve døden, at komme fra et andet land, at være ensom osv.

Bøger, der afspejler de forskellige problemstillinger, kan på en forsigtig måde være med til at bearbejde følelser i børnene, men også give dem et udvidet kendskab og større forståelse for andres problemer.

For de mindste kan bøgerne blot læses op, men for de ældste kan bøgerne udvikle sig til en lille samtale om det pågældende emne. Er det f.eks. noget, de har oplevet, eller kender de nogen, der har oplevet det? Hvad tænker børnene om det? Er det rigtigt at drille og mobbe, når nogen er anderledes? osv.

B) Medier og voksensamtaler:

Børnene opfanger tit alvorlige emner via de voksnes snakke eller tv-avisen og radioavisen, hvor de kommer til at høre noget, som de får brug for at tale om. Man kan snakke om et emne eller evt. tegne det og efterfølgende snakke om tegningerne. Man kan også kigge i aviser sammen og snakke om, hvad der står i dem. Efter terrorangrebet 11. september på World Trade Center, som ingen børn kunne

undgå at høre om og se billeder af, var der mange børnehaver, der valgte at bearbejde emnet især via tegninger, da billederne netop fyldte meget i børnenes hoveder.

C) Det „grimme“ sprog:

Det ind imellem grimme sprog kan også være et aktuelt emne, der er værd at tage fat på. Nogle gange skal de voksne selvfølgelig bare melde klart ud, hvad de vil høre og ikke høre fra børnene, men det er en god ide at snakke med de større børnehavebørn om, hvad de siger, for som regel repeterer de jo bare, hvad de har hørt andre steder eller fra deres ældre søskende.

Snak f.eks. om:

- Gør vi nogen kede af det med vores ord?
- Hvad betyder egentlig de ord, vi siger?
- Hvilke ord er i orden at bruge, og hvilke er ikke?
- Hvordan har vi det selv, når nogen råber sådan noget til os?
- Hvad kan vi gøre for at tale bedre sammen?

Børnene underviser i spil

Aldersgruppe: Fra 6 år.

Mange børn kender til spil eller lege, som de andre børn ikke kender. Måske har de et spil derhjemme eller en lille leg, de har lært et sted, som de vil prøve at lære fra sig. For at skulle instruere de andre bliver de nødt til at prøve at formulere sig og beskrive legen, så de andre forstår.

Hjælp børnene på vej, hvis forklaringen halter eller bliver for rodet.

Hvad vil vi være?

Aldersgruppe: Fra 6 år.

Snak om, hvad børnene godt kunne tænke sig at blive engang: Postbud, dyrehandler, computerspecialist, politiker, tivoli-direktør, blomsterhandler, læge, cirkusartist, politibetjent eller andet.

Find på en masse forskellige jobs, eller hør, hvilke jobs børnene kender.

Spørg:

- Hvad kunne være sjovt at lave?
- Hvad er det sejeste job, I kender, og hvorfor?
- Hvad vil I aldrig ønske at være?
- Hvad laver far og mor eller bedstemor og bedstefar? Kan I fortælle lidt om deres jobs? (Børnene kan eventuelt spørge derhjemme og fortælle om det næste dag).

Journalistleg

Aldersgruppe: Fra 6 år.

Børnene leger, at de skal skrive en avis eller lave radio. Derfor skal de interviewe hinanden for at få historier.

Formålet er, at børnene øver sig i at spørge, svare og formulere sig og holde en samtale gående.

De børn, der skal interviewes, vælger, hvad de vil være eksperter i, f.eks. noget de ved meget om, en historie de har læst, en rejse de har været på, et husdyr de har derhjemme osv.

„Journalisten“ skal nu stille en masse spørgsmål om emnet, mens den voksne eventuelt kan hjælpe med at skrive ned til avisen.

De andre børn kan enten lytte med og hjælpe med at stille spørgsmål, eller holdet kan deles op i små grupper med flere journalister, der interviewer hver deres ekspert.

Snak om fotos

Aldersgruppe: Fra 6 år.

Den voksne viser en bunke udvalgte fotos fra aviser og blade. Billederne kan være portrætter af situationer og mennesker, eller det kan være billeder fra forskellige tidsaldre eller fra forskellige lande, der viser, hvordan man lever her.

Børnene er sammen to og to eller tre og tre, og hver gruppe får et billede.

Først skal børnene snakke indbyrdes om:

- Hvad ser de på fotografiet?
- Hvilken historie tror de, det skal fortælle?
- Er der glæde i billedet eller det modsatte?
- Hvad kan de lide og ikke lide ved det?
- Hvilke farver er der i det?

Bagefter fortæller de om billederne for de andre børn, som nu må stille spørgsmål og diskutere med.

Kunstkritikere

Aldersgruppe: Fra 6 år.

Her vises et billede af et kunstmaleri. Abstrakte, farverige, gerne lidt humoristiske billeder kan være gode at bruge til denne kunstleg.

Lån kunstbøger, eller find billeder på internettet af f.eks. Picasso, Noelle Dass (kunstner der maler farverige dyr), Emil Nolde eller Matisse.

Snak med børnene om:

- Hvilke farver er der i billedet?
- Hvad ser I i billedet?
- Hvad synes I, det forestiller? (hvis billedet f.eks. er abstrakt)
- Kan I lide det? Hvorfor, hvorfor ikke?

Formålet er at inspirere børnene til at observere og udtrykke/formulere deres tanker og meninger.

Idé: I stedet for et maleri kan man vise andre kunstværker. Eller hvis det er muligt, så gå på museum sammen, og snak om de udstillede ting.

Små dramastykker

Aldersgruppe: Fra 6 år.

Opstil forskellige små dramastykker, som børnene skal lege.

Eksempler på emner:

- Hvad siger man til politiet, hvis man lige har fået stjålet sine penge?
- Hvordan diskuterer to forældre, der er uenige om, om familien skal i cirkus eller tivoli?
- Hvad gør og siger man, hvis man skal på skadestuen med et skadet knæ?
- Hvordan snakker to politikere, der skal diskutere en ny lov om, at børn f.eks. skal hjælpe med at gøre rent og lave mad derhjemme?

- Hvad siger man, hvis man vil overbevise nogen om, at man har set en rummand eller en ægte trold?
- Hvad siger de to pædagoger, der diskuterer dagens udflugt, hvor den ene synes, at børnene skal med i skoven, og den anden synes, at de skal til stranden?

Et par børn spiller en situation ad gangen. De andre må efter et stykke tid blande sig i dramastykket og foreslå, hvad der kan gøres og siges.

Lån eventuelt bøger om dramalege for børn til inspiration.

Om forfatteren

Lotte Salling er uddannet bevægelsespædagog og forfatter til bl.a. 18 børnebøger med rim og remser. Hun har siden 1992 undervist børn og unge i rytmik og bevægelse, lavet projekter med børn og sprog og arbejder desuden som foredragsholder for pædagoger og forældre om børn og sprogstimulering.

Udgivelser, bl.a.:

Peter Puslespil, Forlaget Gyldendal
Hvem er jeg? – Vilde dyr & Husdyr, Forlaget Carlsen
Sørøver Søren og andre alfabetrim, Forlaget Klematis
Bager Basse og andre børnerim, Forlaget Klematis
1.B + 1.B i Byen, Forlaget Carlsen
Fies far + Fies farmor, Forlaget Klematis
Grummerim, Forlaget Klematis
Slotsmusene, Forlaget Klematis
Tyve trætte trolde, Forlaget Klematis

Hjemmeside:

www.lottesalling.dk

For foredrag eller sprogarangementer:

lotte.salling@mail.dk

Andre bøger om sproglege og sprogstimulering

Bach, Preben: *Fagtesangbogen*. Modtryk, 1987.

Gerstrøm, Mona: *Vi arbejder med sprogtilegnelse i børnehaven*. Kroghs Forlag, 2007.

Hagtved, Bente: *Sprogstimulering: Tale og skrift i førskolealderen*. Alinea, 2004.

Karmiloff, Kyra og Karmiloff-Smith, Annette: *Barnets vej til sprog*. Gyldendal Uddannelse, 2002.

Knoop, Hans Henrik: *Leg, læring og kreativitet: hvorfor glade børn lærer mere*. Aschehoug, 2002.

Hermansen, Aage: *Om støtte til sproglig udvikling*. Special-pædagogisk forlag, 1989.

Fritzenkötter, Martina: *Mit barn taler dårligt. 55 tips*. Lamberth, 2004.

Hyldkrog, Grethe og Kofoed, Helle: *Sproglig opmærksomhed i Børnehaveklassen*

– *Hvordan leger vi sprog og læsning ind?* Pædagogisk Central, 2003.

Løntoft, Jette: *Fortælling, højtlesning & tosprogede børn*. Special-pædagogisk forlag, 2005.

Nyberg, Marie-Louise: *Den magiske sprogpøse: sprogstimulering af tosprogede børn*. Haase, 2002.

Madsen, Monica C.: *Noget at tale om – sproglig stimulering og læsning*. Biblioteksstyrelsen, 2002

Sidenius, Bente og Sidenius, Lene: *Sprogstimulering af børn*. Gyldendal Uddannelse, 2001.

Svensson, Ann-Katrin: *Skibet er ladet med – sprogglæde og sproglege*. Alinea, 2006.

Thomsen, Dagmar Maria: *Leg med snor og ord*. Olivia, 2006.

Gør det til en leg at styrke sproget!

Leg sproget frem indeholder over 100 sprog- og bevægelseslege.

Legene er opdelt i følgende 8 hovedgrupper:

- Lege med lyde og grimasser
- Lege med rim og remser
- Sprog- og sanglege
- Lege med bogstaver
- Lege med ord
- Lege med sætninger
- Fortællinger og indre billeder
- Samtalelege

Hver enkelt leg bliver grundigt beskrevet med oplysninger om vejledende alderstrin. De enkelte hovedgrupper indledes med en kort gennemgang af legenes formål, -herunder hvilke funktioner og kompetencer legene styrker. Bogen er således et godt redskab for pædagoger, der har brug for en række enkle og konkrete ideer til sprog- og bevægelseslege.

Bogen er primært rettet mod børnehaven, men kan også bruges i børnehaveklasse og 1. klasse. De fleste lege kan desuden bruges derhjemme med et enkelt barn.